

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนคุณธรรม
ชั้นนำระดับมัธยมศึกษาที่มีต่อการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาเขต ๖ (ฉะเชิงเทรา – สมุทรปราการ) ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและ
รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดพื้นฐานการศึกษาไทย

๒.๒ ความสำคัญของคุณธรรม

๒.๓ ความหมาย ของคุณธรรม

๒.๔ องค์ประกอบของคุณธรรม

๒.๕ ทฤษฎีการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน

๒.๖ แนวคิดทฤษฎีการ ปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

๒.๖. ๑ การมีส่วนร่วมในการเตรียมการ

๒.๖.๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

๒.๖.๓ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากร

๒.๖.๔ การมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียน

๒.๖.๕ การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยในประเทศ

๒.๗ .๒ งานวิจัยต่างประเทศ

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดพื้นฐานการจัดการศึกษาไทย

การศึกษาในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เน้นการ
พัฒนาทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการ
ดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และต้องจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสาน
สาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาการศึกษาที่มันคงต้องนำเอาความรู้จากหลายสาขาวิชามาประยุกต์ใช้สาขาวิชา ๕ สาขาที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่

๑. พื้นฐานการศึกษาทางปรัชญา (Philosophical Foundation of Education) ปรัชญาการศึกษาเป็นเพียงหน่อซึ่งแตกมาจากปรัชญานั้นเอง เพราะมีปรัชญาแม่บทแล้วนักการศึกษาจึงเลือกเอาหลักบางประการมาดัดแปลงให้เป็นปรัชญาการศึกษา โดยเฉพาะปรัชญาการศึกษาใดเมื่อสร้างขึ้นแล้ว ต้องคอยปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมอยู่เสมอ ปรัชญาการศึกษาของไทยย่อมเกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญาซึ่งอยู่ลึกในใจของคนไทยส่วนใหญ่ พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรมสัมพันธ์กับทุกสาขาที่นำมาประยุกต์ใช้ในปรัชญาการศึกษาไทย ซึ่งมีฐานะเป็นปรัชญาพื้นฐานทั่วไปกับฐานะตัวการศึกษามากำหนดจุดมุ่งหมาย กระบวนการ วิธีการจัดการศึกษา เนื้อหาหลักสูตรอย่างสอดคล้องกัน

๒. พื้นฐานการศึกษาทางจิตวิทยา (Psychological Foundation of Education) การเรียนการสอนดำเนินไปเพื่อให้เกิดความคิด ความหยั่งคิด ความไตร่ตรองอย่างประณีต ต้องมีความเข้าใจเคารพเสรีภาพทางความนึกคิดและจิตใจ การอบรมต้องเป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสามารถที่จะคิดด้วยตนเอง ใช้วิจารณ์ญาณจากปัญญาเฉพาะตน จึงจะสอนให้เข้าถึงสัมมาทิฐิมีความเห็นชอบเข้าใจถูกต้อง มีแนวทฤษฎีการเรียนรู้แบบกลุ่มพฤติกรรมนิยม และกลุ่มความคิดความเข้าใจที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

๓. พื้นฐานการศึกษาทางสังคม การศึกษาเพื่อความเจริญงอกงามของตนเองและของสังคมสร้างคุณลักษณะนิสัยความเป็นประชาธิปไตยมีคุณธรรม ผูกพันในจริยธรรมทางศาสนา ตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ คือประพฤติอยู่ในศีลธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม

๔. พื้นฐานการศึกษาทางประวัติศาสตร์ สามารถนำความรู้ในภูมิปัญญาบรรพบุรุษ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของไทยที่มีที่มานับแต่พระที่นั่งโรงเรียนแบบสากลแทนการเรียนในครอบครัว ในวัด ในวัง มีสรรพวิทยาในการสอน กลุ่มนักคิด นักปรัชญา นักวิชาการได้ศึกษาเชิงประวัติและนำทฤษฎีตะวันตกมาประยุกต์ใช้ สนองประโยชน์ตามยุคสมัย จำเป็นต้องเรียนรู้เข้าใจโดยรอบจึงจะเห็นลักษณะเด่นอันเป็นเอกลักษณ์ของการศึกษาไทย

๕. พื้นฐานการศึกษาทางเทคโนโลยีสื่อในการส่งสารทุกชนิดทำให้แนวคิดความเห็นสามารถขยายแพร่กระจายอย่างกว้างขวางรวดเร็ว สามารถใช้สื่อ เช่น หนังสือเรียน สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ มาใช้ในการศึกษา ใช้ทรัพยากรจากแหล่งความรู้ตามพัฒนาการของการสื่อสารใช้ระบบการเรียนรู้สาระเนื้อหาฝ่ายอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาได้อย่างแพร่หลาย

การศึกษามุ่งเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้รับภาระของสังคมในอนาคต รากฐานการศึกษา
เช่นนี้ ถือว่าชีวิตในโลกเป็นสิ่งที่มีความหมาย พุทธปรัชญาสอนให้บุคคลพิจารณาเห็น
คุณค่าชีวิตในสภาพที่เป็นจริง รับรู้คุณค่าในปัจจุบันธรรม เข้าใจ รับรู้ และบรรลุถึงคุณค่าอันแท้จริงของ
ชีวิตการศึกษาควรดำเนินไปเพื่อลดและเพื่อละความยึดติดถือผิดในตัวในตนเพื่อมนุษย์จะได้
ดำรงชีวิตที่ผาสุก ปราศจากความขัดแย้งต่อกันในสังคม การศึกษามุ่งให้มนุษย์เรียนรู้กฎเกณฑ์
ธรรมชาติรอบตัว เรียนรู้จิตใจตนเองและผู้อื่น เพื่ออยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่ผาสุกปรัชญาการศึกษา
ควรอุบัติขึ้นจากรากฐานสังคมอันเป็นกลางทั่วไป โดยไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา และลัทธิ
ความเชื่อใดๆ เป็นสังฆธรรมที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป โดยความเป็นเสรีชนของคนทุกคน^๑ หน้าที่
ครูจริยศึกษา คือ การสร้างพื้นฐานแห่งจิตใจให้แก่เยาวชนของชาติด้วยพระธรรมในพระพุทธศาสนา
ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของจริยธรรมของประชาชนชาวไทย มีการสอนจริยศึกษาที่ได้ผลสมบูรณ์
ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ คือ

๑. ครูจริยศึกษาซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสม
๒. นักเรียนอยู่ในสภาพเหมาะที่จะรับคำสอน
๓. การสอนดำเนินไปอย่างถูกต้อง

ความรักดี เป็นความรักที่ผูกพัน ประกอบกับความกตัญญูรู้คุณต่อบุคคล ต่อสถาบัน
ต่อสังคมประเทศชาติ ทำให้ต้องการที่จะเสียสละแสดงมุทิตาจิตและกระทำความดีตอบแทนด้วยความ
กตัญญูทดแทน ความจงรักภักดีเป็นความรู้สึกลึกภายในจิตใจที่ลึกซึ้งด้วยตระหนักในคุณค่าการกระทำ
ของผู้มีคุณที่ช่วยเหลือเกื้อกูลทำให้เราประสบความสำเร็จสมหวังในการมีชีวิตอยู่ สถาบันที่ควร
รักดีได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ปรัชญาการศึกษาไทย จึงมีลักษณะเฉพาะที่หล่อหลอมพัฒนาชนในชาติให้มีลักษณะ
แบบไทย อาจจำแนกวิเคราะห์ได้ ๓ แนวทาง คือ

๑. ความเป็นไทยทางวัตถุรูปร่างที่แสดงภายนอก ได้แก่ หน้าตาท่าทาง การแต่ง
กายเครื่องใช้ ศิลปะประดิษฐ์ ที่อยู่อาศัย อาหาร ลายลักษณ์อักษร
๒. ความเป็นไทยทางความประพฤติ ได้แก่ กิริยามารยาท การใช้ภาษา
ขนบธรรมเนียม และประเพณีต่างๆ
๓. ความเป็นไทยทางจิตใจ ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ การนับถือศาสนา ความนิยม
ในศิลปวัฒนธรรมไทย ความรักอิสริเสรี มีคุณธรรม จริยธรรม ดำเนินและภูมิใจในความเป็นคนไทย
และแนวทางทั้ง ๓ ประการนี้ลักษณะของคนไทยจะเห็นได้ ดังนี้

^๑ระวี ภาวิไล, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๓), หน้า ๕๑-๖๐.

- ๑) มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี ใจกว้าง มีเมตตากรุณา
- ๒) สุภาพอ่อนน้อม มีสัมมาคารวะ
- ๓) รื่นเริง รักสนุก รักสวยรักงาม มีความประณีตเชิงศิลปะ ทั้งความอ่อนช้อย
- ๔) รักสันโดษ ชอบความเรียบง่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน
- ๕) ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่
- ๖) มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีคุณ
- ๗) จงรักภักดีในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- ๘) โกรธง่ายหายเร็ว รู้จักการให้อภัย
- ๙) สุขุม ใจเย็น อุดม และอดกลั้น ปรับตัวง่าย

๑๐) รักอิสระ ไม่ชอบให้ใครมาบังคับข่มขู่ ขอมพลีแม่ชีพเพื่อความเป็นเอกราช จากการศึกษาเกิดขึ้นร่วมกันโดยสมบูรณ์กับชีวิตมนุษย์ เป้าหมายของการศึกษา จึงต้องอยู่ในแนวทางเดียวกันกับชีวิตทั้งชีวิต รวมถึงการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัย นอกจากนี้ยังควรแสดงให้เห็นปรากฏด้วยว่า เหตุที่เป้าหมายเหล่านี้มีอำนาจในการนำทางซึ่งซ่อนอยู่ภายในเป้าหมายจึงมีอิทธิพลต่อการศึกษามนุษย์ และย่อมไม่มีทางทำอะไรได้ เนื่องจากการกระทำเช่นนี้สอดคล้องกับช่วงชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นไม่ใช่การนำชีวิตไปสู่ห้องเรียน ซึ่งตรงกันข้ามกับเป้าหมายตามแนวมุขนิยมน แต่เป็นเรื่องของการบูรณาการห้องเรียนเข้ากับชีวิต หรือให้ดียิ่งขึ้น

๒.๒ ความสำคัญของคุณธรรม

การเป็นคนที่มีคุณธรรมตามหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงามในสังคม การเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยมีความหมายและขอบเขตข้อจำกัดมากกว่าการเป็นคนดีโดยทั่วไป พลเมืองดี นอกจากจะเป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรมแล้ว ยังต้องประกอบด้วยคุณลักษณะของระบบการปกครองตามอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐนั้นๆ หมายถึง การที่พลเมืองมีหลักการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรม และมีบทบาทในการกระทำที่มีคุณลักษณะทางประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิต คุณธรรมของการเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยมีดังนี้ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หมายถึง การที่บุคคลมีความสำนึกถึง ความสำคัญของความเป็นคนไทย มีจิตใจฝักใฝ่ศาสนา คือ กระทำตนให้เป็นคนดี และบุคคลควรซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่นๆ คำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม และความรับผิดชอบการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายที่สังคมกำหนดไว้ การตรงต่อเวลา หมายถึง การทำงานหรือทำหน้าที่ที่ได้รับ

มอบหมายให้สำเร็จลุล่วงทันตรงตามเวลาที่กำหนดโดยใช้เวลาอย่างคุ้มค่า ความกล้าหาญทางจริยธรรม การกระทำที่แสดงออกในทางที่ถูกที่ควรโดยไม่เกรงกลัวอิทธิพลใดๆ ความกล้านี้ไม่ใช่การอวดดี แต่เป็นการแสดงออกอย่างมีเหตุผล เพื่อความถูกต้อง

๒.๓ ความหมายของคุณธรรม

คุณธรรมคือความดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคลประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมด้วยความรู้สึกในทางดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นคนไม่ดีในจิตใจ ผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ไม่มากด้วยกิเลสซึ่งจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี

พุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายของคุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนเดียว เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพและสันติสุขจึงเป็นความต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ^๑

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมาย คุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม คือ สภาพที่ทรงไว้โดยธรรมชาติ หรือสภาวะธรรมความเป็นจริงของต้นเหตุที่เป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล^๒

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมาย คุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม คือ คุณธรรมเป็นนามธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ เรื่อง ของความดีงามที่ยากจะให้ความหมายจนเป็นที่ยอมรับของทุกคนได้ เช่น^๓

คุณธรรม คือ คุณความงามความดีหรือสภาพคุณความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่นความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จโดยหวังประโยชน์ส่วนตนอย่างเคยชินและสม่ำเสมอ เป็นคุณธรรมประการหนึ่งโดยคำว่า “คุณ” หมายถึง ความดีที่มีอยู่ประจำในสิ่งนั้นๆ ในขณะที่คำว่า “ธรรม” หมายถึง คุณค่าความดีงาม ความจริง และความถูกต้อง

คุณธรรม คือ ความเมตตา กรุณา การเสียสละ ซื่อสัตย์ อดทนเหล่านี้หากผู้ประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็นสภาพคุณความดีทางความประพฤติและจิตใจของผู้นั้น

^๑พุทธทาสภิกขุ, **คุณธรรมสำหรับครู**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓), หน้า ๕๐.

^๒พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)**พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** (สาระเพิ่มเติม ช่วงที่๑/เสริม), พิมพ์ครั้งที่ ๑๔ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนรัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๑ – ๑๔๒.

^๓**พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๓.

คุณธรรมเป็นวิถีแห่งความดีงามในการดำรงชีวิต ยิ่งมีคุณธรรมมากเท่าใดก็จะยิ่งมีความ
 โน้มเอียงในการทำความดีมากขึ้น

คุณธรรมเป็นคุณภาพทางจิตฝ่ายดีที่ควบคุมให้คนมีความประพฤติดี เป็นความเชื่อส่วน
 ใหญ่เป็นสิ่งที่สังคมที่ส่งผลให้เกิดการกระทำที่ดีงามมีประโยชน์

คุณธรรม คือ คุณภาพของจิตใจที่เข้าถึงความดีงาม เป็นคุณความดีในตัวของมันเอง
 เป็นสิ่งที่บุคคลยอมรับที่ดีงามมีประโยชน์มากและมีโทษน้อย

วิรัช วิรัชนิการวรรณ ได้ให้ความหมาย คุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม คือ ความรู้สึกนึก
 คิดเป็นสภาพคุณความดีงามอยู่ในจิตใจของคนที่ดีงามให้มีการกระทำในสิ่งที่ดี ที่ควรปฏิบัติ
 เช่น ความยุติธรรม ความจริงใจ และมีความเมตตา^๐

บุญมี แท่นแก้ว ได้ให้ความหมาย คุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม คือ สิ่งทีพึงประสงค์สุดท้าย
 ของบุคคลและสังคม จะเข้าถึงได้ต้องมีความรู้ดี ความรู้ถูกต้อง เพราะความรู้ดี ความรู้ถูกต้องจะสามารถ
 ปลุกฝังนิสัยที่ดีได้^๕

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้ให้ความหมาย คุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม คือ คุณสมบัติหรือ
 ความสามารถที่มีอยู่ในตัวครู ได้กล่าวถึงความหมายของคุณธรรม ตามพจนานุกรม อธิบายว่า
 คุณธรรมมีความหมาย ๒ นัยคือ

๑. โดยนัยที่เป็นภาวะทางจิตนั้นคุณธรรม แปลว่าความคิดที่ว่าบางพฤติกรรมเป็น
 สิ่งที่ถูกต้องที่ควรทำและเป็นที่ยอมรับ และบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ผิดหรือเลว ทั้งนี้
 เป็นไปทั้งโดยความคิดเห็นของแต่ละบุคคลและแต่ละสังคม นอกจากนี้คุณธรรมยังเป็นคุณภาพหรือ
 สถานะในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ควรทำและยอมรับได้

๒. คุณธรรมเป็นระบบลักษณะการประพฤติและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม
 ของคนส่วนใหญ่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับกันในสังคมหรือเฉพาะกลุ่มคนคุณธรรม ตามรูป
 ศัพท์แปลว่า สภาพของคุณงามความดีซึ่ง

วิทวัฒน์ ขัตติยะมาน ได้ให้ความหมาย คุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม คือ เป็นสิ่งที่ดีงามที่
 อยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย และวาจา ที่เป็นหลักในการ

^๐วิรัช วิรัชนิการวรรณ , การบริหารจัดการตามแนวคุณธรรมและแนวเศรษฐกิจพอเพียง ,
 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพเพช, ๒๕๕๐), หน้า ๒๔.

^๕บุญมี แท่นแก้ว. จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๕๐.

^๐ไพฑูรย์ สินลารัตน์, ความรู้คุณธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓ , (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗๘.

ประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ได้สรุปหลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำสิ่งต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้ผู้อื่น โดยไม่เบียดเบียนตนเอง หรือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้น ครูที่ประกอบด้วยคุณธรรมย่อมเป็นครูที่มีความเหมาะสมสำหรับความเป็นครู เป็นผู้ที่เหมาะสมควรได้รับการยกย่องจากสังคมโดยทั่วไป นิสิตครูจึงควรนำหลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรมที่ได้ศึกษาไปแล้ว ไปปฏิบัติเพื่อส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขและพัฒนาบุคลิกภาพ และจรรยาบรรณครูของตนเองต่อไป^๖

ศาสตราจารย์ บัณฑิต ได้ให้ความหมาย คุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม คือ ความหมายคุณธรรม คือหลักความประพฤติที่อบรมกริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดีละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและเมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีโดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์^๖

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติของบุคคลโดยมีค่านิยมทางศีลธรรมและคุณธรรมที่สังคมยอมรับเป็นปทัสฐานในการวัดบุคคลที่กระทำก็เกิดความพอใจในการกระทำของตนเอง ซึ่งแสดงออกถึงคุณงามความดี เพื่อบรรลุสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ และเพื่อความสงบสุขของสังคม

^๖วิวัฒน์ ชัดติยะมาน , เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู, (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

^๖ศาสตราจารย์ บัณฑิต, ปรัชญาการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒.

๒.๔ องค์ประกอบของคุณธรรม

กรมวิชาการ ได้นำเสนอองค์ประกอบทางคุณธรรมไว้ ๓ ประการ ดังนี้^{๐๙}

๑. ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้โดยการคิด

๒. ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เกิดความนิยมยินดีที่จะนำคุณธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

๓. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูก หรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้จำแนกองค์ประกอบทางคุณธรรมออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้^{๐๑๐}

๑. ความรู้เชิงคุณธรรม หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคม หลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาและค่านิยม เพื่อที่จะยึดถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดควรเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมและไม่เหมาะสม มากน้อยเพียงใด ความรู้เชิงคุณธรรมนี้จะขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของคนด้วย

๒. ทักษะเชิงคุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ ที่ประสบอยู่ว่าชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ ทักษะนี้จะรวมเอาความรู้เชิงคุณธรรมเข้าไปด้วย

๓. เหตุผลเชิงคุณธรรม หมายถึง ความคิดเบื้องหลังในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ประสบอยู่ ซึ่งการที่บุคคลตัดสินใจกระทำอย่างเดียวกันอาจมีเหตุผลในระดับที่แตกต่างกันได้

๔. พฤติกรรมเชิงคุณธรรม หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะบอกได้ว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้องเหมาะสม หรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของสังคมหรือไม่

^{๐๙}กรมวิชาการ, การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมสำหรับนักเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕), หน้า ๓.

^{๐๑๐}ดวงเดือน พันธุมนาวิน, พฤติกรรมศาสตร์ : จิตวิทยา และจิตวิทยาภาษา , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๒ – ๓.

ประภาศรี สีหอำไพ ได้กำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ประกอบด้วยองค์ประกอบไว้ ดังนี้^{๐๐}

๑. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบ ที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัยให้เกิดการละเมิดสิทธิ และหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคลชาติใดไร้ระเบียบวินัยย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียม ชาติอื่น จึงควรประพฤติตามจารีตประเพณีของสังคม

๒. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและ ศีลธรรมอันดีของประชาชน

๓. อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิด ความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุข อยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญ ตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลอง ธรรมสามารถปกครองตนเองได้

ปรียาพร วงศ์นุตรโรจน์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบทางจริยธรรมด้วยลักษณะที่มี ความสำคัญเอาไว้ ๔ ประการ ดังนี้^{๐๐}

๑. ความรู้เชิงจริยธรรม ได้แก่ การมีความรู้ว่าการกระทำใดดีและเลว ควรไม่ ปฏิบัติในทัศนะของสังคม เป็นความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ค่านิยม หลักธรรม คำสอนที่เป็นปทัสถาน ของสังคม

๒. เจตคติทางสังคม เป็นความรู้ลึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะนั้นๆ เพียงใด เจตคติ เชิงจริยธรรมของบุคคลจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมก็ได้ เจตคติเชิงจริยธรรมรวบรวมความรู้ และความรู้ถึงในเรื่องนั้นเข้าด้วยกัน

๓. เหตุผลทางจริยธรรม ได้แก่ การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือ เลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจในการกระทำนั้นๆ

^{๐๐}ประภาศรี สีหอำไพ , พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และจริยธรรม , พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘.

^{๐๐}ปรียาพร วงศ์นุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ พิมพ์ บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.๒๕๕๑), หน้า ๒๘๓

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ได้แก่ การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม

๒.๕ ทฤษฎีการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน

การพัฒนาคุณธรรมของมนุษย์มีการพัฒนาเป็นลำดับจากวัยทารกจนถึงตลอดชีวิต ต้นกำเนิดของแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางคุณธรรมมาจากอิทธิพลของสังคมและพันธุกรรม คำว่าสังคม ในที่นี้คือ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กทั้งที่เป็นบุคคล และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติอื่นๆ ส่วนพันธุกรรม ได้แก่ ความสามารถในการรู้คิด และพัฒนาขึ้นตามลำดับขั้นอายุ วุฒิภาวะหรือประสบการณ์ที่ผู้นั้นประสบอยู่ การพัฒนามีลักษณะทฤษฎีที่สำคัญ ดังนี้ ^{๐๐}

๑. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของฟรอยด์ (Freud) เชื่อว่า คุณธรรมกับมโนธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่า เอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึก เกิดหิริโอตตปละอายใจตนเองถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้น ไม่ปฏิบัติอีกโดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอก เป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางคุณธรรม

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เป็นกระบวนการสังคม ประกิต โดยการซึมซาบ กฎ เกณฑ์ต่างๆ จากสังคมที่เติบโตมา รับเอาหลักการเรียนรู้เชื่อมโยงกับหลักการเสริมแรง และการทดแทนสิ่งเร้า รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบ โดยยึดถือว่าการเรียนรู้ คือ การสังเกตเลียนแบบจากผู้อื่นใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือ เป็นที่รักที่ขอมรับในกลุ่มพวกเดียวกันกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกัน

๓. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) แนวคิดของนักจิตวิทยา กลุ่มนี้เห็นว่าคุณธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาคุณธรรม จึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงคุณธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้คุณธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ

นักจิตวิทยาที่สนใจศึกษาในแนวทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา คือ เพียเจต์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg) เห็นว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรมเพียเจต์มีความคิดว่าพัฒนาการทางคุณธรรมของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้เกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคม

^{๐๐} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และจริยธรรม, หน้า ๒๕ – ๓๗.

ดังนั้น พัฒนาการทางคุณธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ และได้แบ่งขั้นของมนุษย์ออกเป็น ๓ ขั้น คือ

๑. ขั้นก่อนคุณธรรม (ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๒ ปี) ยังไม่เกิดคุณธรรม แต่สามารถเรียนรู้จากประสาทสัมผัสและมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นต้น

๒. ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง (อายุ ๒ - ๘ ปี) เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีการคิดก่อนปฏิบัติการตามคำสั่ง ซึ่งในขณะแรกเริ่มจะไม่คำนึงถึงเหตุผลของคำสั่งนั้น

๓. ขั้นยึดหลักแห่งตน (อายุ ๘ - ๑๐ ปี) เกิดหลักความคิดพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้นตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความคิดเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น และจุดประสงค์หลักของเพียเจต์ คือ การสำรวจธรรมชาติในการตัดสินใจ คุณธรรมของเด็กได้ทำวิจัยในเจเนวาโดยศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลในเรื่อง ต่อไปนี้

๑) เจตคติของเด็กที่มีต่อกฎ

๒) การตัดสินใจของเด็กเกี่ยวกับความถูกต้องและความผิด

๓) การประเมินค่าความยุติธรรมในการตัดสิน

เพียเจต์ (Piaget) เริ่มกำหนดว่า ความมั่งคั่งในการตัดสินใจด้านคุณธรรมมีลำดับพัฒนาการเป็นระยะๆ โดยขึ้นอยู่กับการวางรูปแบบในความก้าวหน้าในการเรียนรู้ มากกว่าการเรียนรู้กฎโดยการให้รางวัลและการลงโทษ คือการลอกเลียนแบบอย่างเท่านั้น และได้กล่าวอีกว่า คุณธรรมประกอบขึ้นด้วยระบบของกฎและการคงอยู่ของคุณธรรม จะค้นหาได้จากความเชื่อถือ ซึ่งแต่ละรายบุคคลพยายามที่รับกฎเหล่านั้น

โคลเบอร์ก (Kohlberg) เป็นนักการศึกษาด้านคุณธรรมที่มีชื่อเสียงมาก เป็นผู้นำทฤษฎีจริยศึกษาที่สังเคราะห์เอาขอบเขตความรู้ทางปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา และวิทยาศาสตร์ มาประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีบูรณาการ (Integrated Theory) และนำเอามาใช้ในการจัดการด้านจริยศึกษา (Moral Education) และได้พัฒนาการทางคุณธรรมตามแนวของเพียเจต์ และได้แบ่งระดับของคุณธรรมออกเป็น ๓ ระดับ ซึ่งทั้ง ๓ ระดับ จัดเป็นขั้นพัฒนาการทางคุณธรรมได้ ๖ ขั้น ดังตารางที่ ๒.๑

ตารางที่ ๒.๑ เหตุผลเชิงคุณธรรม ๖ ชั้น ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ระดับ ในทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรม

ระดับของคุณธรรม		ขั้นการให้เหตุผลเชิงคุณธรรม	
๑.	ก่อนเกณฑ์ (๒ – ๑๐ ปี)	๑	. การเชื่อฟังและการลงโทษ (๒-๗ ปี)
๒.	ตามเกณฑ์ (๑๐ – ๑๖ ปี)	๒	. การแสวงหารางวัล (๘-๑๐ ปี)
๓.	เหนือเกณฑ์ (๑๖ปีเป็นต้นไป)	๓	. การทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น
		๔	. การทำตามหน้าที่ในสังคม
		๕	. การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา
		๖	. การยึดในมโนธรรมตามหลักสากล

ที่มา (ประกาศรี สืออำไพ, ๒๕๔๓)

โคลเบอร์กวิเคราะห์หลักคุณธรรมว่าเป็นลำดับ หรือระบบของแนวทางสำหรับเผชิญการเลือกที่จะปฏิบัติในสิ่งที่มีให้เลือกอย่างหลากหลายวิธี พัฒนาการทางคุณธรรมมี ๖ ลำดับขั้น ที่อาจนำไปใช้ในรูปแบบต่างๆ ที่จะเลือกได้ในสถานการณ์ของการพิจารณาสิ่งที่เป็นคุณธรรมลำดับขั้นของการพัฒนาการทางคุณธรรม มีดังต่อไปนี้

๑. การเชื่อฟังและการลงโทษ พิจารณาในด้านประเด็นของการถือเอาอัตราของตัวเองเป็นใหญ่
๒. การแสวงหารางวัล เป็นเป้าหมายตามลักษณะเฉพาะรายบุคคล และการแลกเปลี่ยนกันอย่างเสมอภาคที่ตกลงกัน เพื่อจะยอมรับความคิดเห็นของกันและกันในสังคมเพื่อแสวงหารางวัล
๓. การทำความเห็นชอบของผู้อื่น ความสัมพันธ์และการทำตามรูปแบบตาม queผู้อื่นเห็นชอบเป็นการแลกเปลี่ยนกันในความคาดหวัง การติดต่อประสานงานและความศรัทธายึดมั่นไว้วางใจต่อผู้อื่น โดยการใช้ปฏิบัติที่ดีงามต่อกันตามบทบาทและหน้าที่ของตน
๔. การทำตามหน้าที่ในสังคม ระบบสังคมและความมีสติรับผิดชอบที่จะให้มีการดำเนินการตามหน้าที่ที่ตนกระทำในสังคมนั้น เพื่อรักษาระเบียบทางสังคมทำหน้าที่ของสังคมจึงต้องรักษาสถาบันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นโดยส่วนรวม
๕. การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา สิทธิพื้นฐานและพันธสัญญาทางสังคมที่จะใช้กับประชาชนโดยส่วนรวม จะต้องยึดถือค่านิยมซึ่งมีมากมายแตกต่างกันไป รวมทั้งความคิดเห็นซึ่งมีอยู่เฉพาะกลุ่ม นำมารวมกันเป็นพันธสัญญาของสังคมร่วมกัน

๖. การยึดในมโนธรรมตามหลักสากล หลักคุณธรรมสากลถือเป็นการแนะแนวทางให้นุชนชาติกระทำตามข้อกำหนดของสังคมพื้นฐานของแต่ละแห่งโดยภาพกว้างและถือการถือเอาความเคารพนับถือในบุคคลอื่นเป็นจุดหมายมิใช่เป็นวิธีการ ความยุติธรรมคือสัจธรรมไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมเฉพาะแห่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้นและโคลเบอร์กเปิดเผยให้เห็นถึงเรื่องสำคัญ คือ

๑) หลักคุณธรรม เป็นข้อปฏิบัติหรือแนวทางเมื่อต้องเผชิญกับทางเลือกในคุณธรรมหลายทาง และการปฏิบัติคุณธรรมต่างๆ

๒) การตัดสินใจที่เป็นมาตรฐานจนยึดเป็นกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหาขัดแย้งต่างๆ ได้ตามความต้องการ หลักคุณธรรมจึงต้องเป็นไปตามหลักสากลและเป็นค่านิยมที่ได้รับการยอมรับนับถือโดยทั่วไป

สรุปได้ว่า การปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ โรงเรียนจะได้รับความคาดหวังจากสังคมอย่างมากในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบและเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้แก่นักเรียนพึงระมัดระวังในการสอน เพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบ ใช้อารมณ์และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับ ตั้งแต่บิดามารดา ครูไปจนถึงตำรวจ พึงอบรมให้เด็กรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้สึกละอายที่ทำชั่ว ความคิดเหตุผลและความสม่ำเสมอในการลงโทษและให้รางวัลเด็ก เป็นที่ยอมรับว่าโรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่อบรมกล่อมเกลานักเรียนมีคุณธรรมเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติจึงมีหน้าที่ต้องจัดและพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม

๒.๖ แนวคิดทฤษฎีการปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของบุคคลและสังคมส่วนรวม ความสำคัญของการศึกษาตามกฎปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกำหนดว่าทุกคนมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะต้องเป็นการบังคับ การศึกษาจะต้องเพื่อพัฒนานุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ ยังความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติและศาสนา ความสำคัญของการศึกษาจึงเป็น ปัจจัยพื้นฐานปัจจัยหนึ่งในการดำรงชีวิต การจัดการศึกษาที่ต้องคำนึงถึงสังคมแวดล้อมและปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทันสมัย และเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ มีจุดหมายเพื่อมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา

มีความสุข และมีความเป็นคนไทยมีศักยภาพในการศึกษาต่อ^{๐๐} และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้

๑. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเองปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
 ๒. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
 ๓. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการมีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
 ๔. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญหา และทักษะในการดำเนินชีวิต
 ๕. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
 ๖. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
 ๗. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
 ๘. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาดังแวดล้อม
 ๙. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม
- ประกาศรี สี่ห้าไฟ** ได้กล่าวถึงการส่งเสริมคุณธรรมสำหรับนักเรียนในสถานศึกษา จุดมุ่งหมายส่วนใหญ่เป็นการสอนในวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณภาพในการดำรงชีวิต มีศีลธรรมคุณธรรมประจำใจและมีคุณสมบัติต่างๆ ตามความประสงค์ของสังคมไทยและมีการปลูกฝังคุณธรรมไว้ในวิชาจริยธรรม เพื่อให้นักเรียนรู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม มีความกล้าทางคุณธรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีความอดทน รู้จักประหยัดมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ^{๐๙}

^{๐๐}กรมวิชา การ กระทรวงศึกษาธิการ , หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๕), หน้า ๔.

^{๐๙}ประกาศรี สี่ห้าไฟ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และจริยธรรม, หน้า ๕๘

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรขั้นพื้นฐานให้มีสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน เป็น ๘ กลุ่มคือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษา และพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

๒.๖.๑ การมีส่วนร่วมในการเตรียมการ

การเตรียมการ การมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา กำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจ และวางแผน จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนด้วยรูปแบบต่างๆ

สวัสดี สุวรรณอักษร ได้เสนอว่าการเตรียมความพร้อมการสอนวิชาพระพุทธศาสนา นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเน้นทั้งภาคความรู้ ความเข้าใจ และการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเสริมพิเศษ เพื่อส่งเสริมความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในขอบเขตที่ดีงามมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองและยึดถือคุณธรรมมาปฏิบัติจนเกิดความเคยชิน เป็นนิสัยผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาควรพิจารณา ดังต่อไปนี้^{๐๐}

๑. ควรคำนึงถึงจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลาในขณะที่สอน และศึกษาจากคู่มือหรือแผนการสอนอยู่เสมอ

๒. ควรสอนโดยวิธีชี้แจงสิ่งที่ถูก สิ่งผิด สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร อธิบายโดยยก เหตุผลหรือตัวอย่างให้นักเรียนเห็นจริง เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจและเกิดความศรัทธาทั้งกาย วาจา และใจ

๓. ควรสอนโดยวิธีสาธิตหรือทำให้ดูเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตามด้วยความเลื่อมใสศรัทธา และครูอาจารย์ทุกคนในโรงเรียนและคน ในชุมชนหรือในสังคมจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนเห็นอยู่เสมอ

๔. ควรสอนด้วยความรัก ความเอาใจใส่อย่างจริงใจต่อนักเรียน มีความรู้ลึก ที่ละเอียดอ่อน ช่างสังเกตต่อพฤติกรรมของนักเรียน และเมื่อพบเห็นสิ่งที่ไม่ดีงามเกิดขึ้น ควรจะมีความกระตือรือร้นที่จะแนะนำสั่งสอนหรือให้คำปรึกษาด้วยความจริงใจและเต็มใจ

๕. ควรหมั่นศึกษาหาความรู้และข้อมูลเพิ่มเติมอยู่เสมอ ทั้งในเรื่องของ พระพุทธศาสนาและวิทยาการด้านอื่นๆ เพื่อให้ก้าวทันต่อความผันผวนเปลี่ยนแปลงทุกด้านของ สังคมและวัฒนธรรมและพร้อมที่จะให้ความรู้ที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมแก่นักเรียน

^{๐๐} สวัสดิ์ สุวรรณอักษร, การสอนพระพุทธศาสนา , (กรุงเทพมหานคร :กรมวิชาการ , ๒๕๓๐), หน้า ๑ .

๖. ควรสอนโดยวิธีให้นักเรียนได้มีโอกาสอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นให้มากที่สุดไม่ควรผูกขาดเป็นผู้พูดหรือบรรยายแต่ผู้เดียว ควรสร้างสถานการณ์หรือยกปัญหาหรือตัวอย่างขึ้นแล้วให้นักเรียนวิเคราะห์เหตุและผล พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไขโดยใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนา

๗. ควรเลือกใช้อุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

๘. ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือพานักเรียนไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นในวันสำคัญ

พระพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงความคิดเห็นว่าการที่เราจะมีความรู้ดีคือคุณธรรม โดยเฉพาะจะสำเร็จประโยชน์ต่อนักเรียนได้จริงนี้ เราต้องมอง ๓ อย่าง ดังนี้^{๐๖}

๑. มีครูดี คือ มีครูซึ่งเป็นผู้มีคุณลักษณะสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านความรู้ และความประพฤติเหมาะสมต่อการเป็นผู้สอนคนให้เป็นคนดี มีความรู้ได้แท้จริง

๒. มีวิธีการสอนดี คือ เป็นผู้ที่สามารถสอนหรือพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะแห่งความเป็นพลเมืองดีตามที่สังคมต้องการ

๓. มีสิ่งแวดล้อมดี คือ จัดหรือพัฒนาสิ่งทั้งปวงที่นักเรียนจะเรียนรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสจากทางด้านกายและใจ เป็นต้น ให้มีคุณลักษณะเอื้อต่อการพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้มีความประพฤติดี

สำเริง เถลิงเผ่า ได้สรุปว่าองค์ประกอบสำคัญๆของการเตรียมความพร้อมในการส่งเสริมคุณธรรมของโรงเรียนไว้ ดังนี้^{๐๗}

๑. การบริหารโรงเรียน ได้แก่ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างของครูแก่นักเรียน การกำหนดระเบียบข้อบังคับ ติดตามผล เป็นต้น

๒. การสอนหรือวิธีการสอนของครู

๓. การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้สอดคล้องกับการสอนของครู

๔. การจัดกิจกรรมจริยศึกษา

^{๐๖}พระพุทธทาสภิกขุ, คุณธรรมสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรรมศาสนา, ๒๕๐๕), หน้า ๑๕๕.

^{๐๗}สำเริง เถลิงเผ่า, จริยธรรมทั่วไป, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๘ - ๑๙.

ทั้ง ๔ ประการนี้ควรต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน และมีความสัมพันธ์กันทั้งหมดการส่งเสริมคุณธรรมให้แก่นักเรียนในโรงเรียนจึงจะบรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังไว้การเตรียมการก่อนการฝึกอบรมควรเตรียมการก่อสร้างฝึกรอบรมเป็นระยะเวลานาน และควรดำเนินการ ดังนี้^{๑๓}

๑. ผู้บริหารโครงการจะต้องศึกษาโครงการให้ละเอียด รอบรู้ทุกส่วนของโครงการ รวมถึงกิจกรรมต่าง ของโครงการ

๒. ประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้รับผิดชอบ หรือกรรมการในโครงการ หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ ภารกิจที่ต้องทำ และแบ่งความรับผิดชอบ

๓. ติดตามอำนาจการ สอบถาม ช่วยแก้ปัญหาให้ ตลอดจนอำนาจความสะดวก

๔. ประเมินผลการปฏิบัติงาน ติดตามว่างานที่มอบหมายให้สำเร็จหรือไม่

กิจกรรมที่จะต้องทำในระยะก่อนการฝึกอบรม

๑. ติดต่อสถานที่

๒. ติดต่อวิทยากร

๓. การเตรียมเอกสารประกอบการฝึกอบรม

๔. การจัดเตรียมงบประมาณ

๕. การคัดเลือกผู้เข้ารับการฝึกอบรม

๖. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๗. การเตรียมเอกสารพิธีการหรือหนังสือราชการ

๘. การจัดทำป้ายต่างๆ

๙. การเตรียมแฟ้มสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม

๑๐. การเตรียมสถานที่และอุปกรณ์

๑๑. การเตรียมการทั่วไปสำหรับวันเปิดการฝึกอบรม

การเตรียมการระหว่างดำเนินการฝึกอบรม

๑. การตรวจความเรียบร้อยทั่วไป

๒. การลงทะเบียน

๓. พิธีกร/ การต้อนรับ/พิธีเปิด

๔. การดำเนินการฝึกอบรมตามรายการ

๕. อาหารและเครื่องดื่ม

๖. การแจกเอกสารประจำวัน

๗. การอำนวยความสะดวก
๘. การเตรียมวิทยากรหรือการจัดกิจกรรมทดแทนในกรณีที่วิทยากรไม่มา
๙. การเตรียมเอกสารที่จะใช้ในการปิดการฝึกอบรม
๑๐. การเบิกจ่ายเงินระหว่างการศึกษาฝึกอบรม
๑๑. พิธีปิดการฝึกอบรม

การเตรียมการหลังการฝึกอบรม

๑. การประเมินผลการฝึกอบรม
๒. การส่งหนังสือขอบคุณ
๓. การรวบรวมเอกสารจัดพิมพ์เป็นเล่ม
๔. การจัดการเรื่องการเงิน
๕. การทำรายงานเสนอฝ่ายบริหารโดยเร็ว
๖. การจัดทำทำเนียบรุ่น

กล่าวสรุปได้ว่า ภาระหน้าที่ของโรงเรียนมิได้มีแต่เพียงการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความรู้ และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตเท่านั้น หากแต่ยังมีความรับผิดชอบที่จะต้องสร้างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรมให้แก่เยาวชนที่จะออกไปเป็นสมาชิกของสังคมอีกด้วย โรงเรียนจึงต้องทำหน้าที่จัดกระบวนการทั้งหมด เพื่อเสริมสร้างและปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมอันดีงามเพื่อนำไปสู่ชีวิตที่สงบสุข การสอนให้เยาวชนรู้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว คือ การให้ความรู้ ความเชื่อและเน้นการสร้างทัศนคติ ค่านิยมให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ผู้บริหารคณะกรรมการและครูสอนควรเตรียมความพร้อมทั้งในเรื่องของการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้พร้อมในระหว่างดำเนินการอบรมพัฒนาคุณธรรม

๒.๖.๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

การดำเนินการ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา กำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจ และวางแผนจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนด้วยรูปแบบต่างๆ

การ ปลูกฝังคุณธรรม พื้นฐานนักเรียนระดับมัธยมศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบาย การปฏิรูปเรียนรู้ในปี ๒๕๕๐ โดยมุ่งเน้นคุณธรรมนำความรู้ น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้กำหนดคุณธรรม ๘ ด้าน ให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์แก่นักเรียน ดังนี้

ความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความสะอาด ความสุภาพ ความสามัคคี และ
ความมีน้ำใจ ด้วยหลักธรรมในการปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐานซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้^{๐๐}

ก. ความขยัน

กระทรวงศึกษาธิการ^{๐๐} ให้ความหมายของ ความขยัน ไว้ว่า ขยัน หมายถึง ความบาก
บั่นทำงานอย่างแข็งขันไม่ปล่อยปละละเลย ทำหรือประพฤติเป็นปกติสม่ำเสมอ ไม่เกียจคร้าน
ทำกิจไม่ทอดทิ้ง นักเรียนต้องมีความขยันในการทำกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

- ๑ . ขยันหมั่นเพียรเรียนหนังสือ ฟัง คิด การเขียน ขณะเรียนอย่างตั้งใจ
- ๒ . ขยันทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่คั่งค้าง
- ๓ . ขยันทำงานช่วยเหลือในกิจการของโรงเรียน
- ๔ . ขยันทำงานช่วยเหลือในกิจการของบิดา มารดา ครอบครัว

กรมวิชาการ ได้ให้ความหมายความขยันไว้ว่า ขยันหมายถึง ความพยายามอย่างแข็งขัน
เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงาน^{๐๐}

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของความขยันไว้ว่า ขยันหมายถึง การทำงานอย่างแข็งขัน
ไม่ละเลยหรือประพฤติเป็นปกติสม่ำเสมอไม่เกียจคร้านพฤติกรรมความขยัน^{๐๐}

- ๑ . ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจอย่างสม่ำเสมอโดยไม่มีใครบังคับ
๒. มีความสนใจ กระตือรือร้นในการทำงาน ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ และ
เข้าร่วมกิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วมได้ด้วยความสำเร็จ

ฉัฐภูมิ หลอมประโคน ให้ความหมายของความขยันไว้ว่า ขยัน หมายถึงความพยายาม
ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์เสมอ เช่น นักเรียนพยายามและตั้งใจอ่านหนังสือเป็นประจำทุกวัน

^{๐๐} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการศึกษาแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑,
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ(๒๕๕๑), หน้า ๗.

^{๐๐} กระทรวงศึกษาธิการ , คุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๕ – ๑๑.

^{๐๐} กรมวิชาการ, การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมสำหรับนักเรียน, หน้า ๑๕๖.

^{๐๐} ราชบัณฑิตยสถาน , พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับมคติน, (กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๕.

^{๐๐} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๒๕. (กรุงเทพมหานคร: แขวงบ้านบาตร เขตป้อม
ปราบศัตรูพ่ายโรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๒๘๔.

บทเรียนอยู่เสมอ โดยไม่มีใครมาบังคับ ย่อมประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน ย่อมประสบความสำเร็จในการทำงาน ไม่ว่างานนั้นจะหนักหรือเบา^{๐๐}

สรุปได้ว่า ความขยันนั้นต้องกระทำอย่างเต็มความสามารถของตนเองเท่าที่จะทำได้ และตั้งใจทำ และสม่ำเสมอ ผู้ที่มีความขยันย่อมประสบความสำเร็จในชีวิต

ข. ความประหยัด

ราชบัณฑิตยสถาน^{๐๙} ให้ความหมายว่า ความประหยัด หมายถึง การใช้จ่ายตามความจำเป็นหรือใช้จ่ายอย่างเหมาะสมกับสภาพของตนเองและครอบครัว สำหรับ สมศักดิ์

สินธุระเวชญ์ และคณะ^{๐๑๐} ให้ความหมายว่าการประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สินของที่มีอยู่ตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุณค่ามากที่สุด โดยอาศัยหลักความพอดี การประหยัดทรัพย์ ประหยัดเวลา ประหยัดแรงงาน ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ ส่วน

สรุปได้ว่า ความประหยัดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ต้องมุ่งให้เกิดกับตัวนักเรียน และบุคคลทั่วไปให้รู้จักใช้รักษาคูแกลของเพื่อให้ใช้ได้ยาวนานและเกิดประโยชน์สูงสุด

ค. ความซื่อสัตย์

ราชบัณฑิตยสถาน^{๐๑๑} ได้ให้ความหมายความซื่อสัตย์ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจไม่คิดทรยศ และหลอกลวง กล่าววว่า ความซื่อสัตย์ การประพฤติอย่างตรงไปตรงมา ทางกาย วาจา และจิตใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่น สำหรับกรมวิชาการให้ความหมายความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติอย่างเหมาะสม และตรงต่อตนเอง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา และใจ ต่อตนเองและผู้อื่น ทางด้านกรมการศาสนาได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ไว้ว่า หมายถึง ให้เป็นคนตรง ประพฤติอะไรด้วยน้ำใสใจจริง

^{๐๐} ธีรภูมิ หลอมประโคน, จริยศึกษา ชุดกิจกรรมบูรณาการพัฒนการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^{๐๙} สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑๕.

^{๐๙๐} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๔.

^{๐๙๑} ถาวร รอดเทศ, จริยธรรมเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๖๐.

^{๐๑๐} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๔.

ถาวร รอดเทศ^{๐๖}ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ว่าเป็นการมีค่านิยม ประพฤติ ปฏิบัติตรงต่อความจริงอันได้แก่ การตรงต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ การตรงต่อคำมั่นสัญญา การตรงต่อระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดีของสังคม และในทางพระพุทธศาสนา ได้แบ่งความซื่อสัตย์เป็น ๓ ด้านคือ

๑ . ความซื่อสัตย์ทางกาย หมายถึง การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดในกามและการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังและโอกาสเท่าที่จะสามารถทำได้

๒ . ความซื่อสัตย์ทางวาจา หมายถึง การพูดความจริงตรงไปตรงมา การพูด ในสิ่งที่ควรพูด ไม่พูดเพื่อเจ้อและต้องเป็นคำพูดที่อ่อนหวานน่าฟัง

๓ . ความซื่อสัตย์ทางใจ หมายถึง กิจกรรมที่ใช้ใจเป็นสำคัญอันได้แก่ การไม่โลภที่อยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตน

กระทรวงศึกษาธิการ^{๐๗}ได้อธิบายถึงความซื่อสัตย์ว่าเป็นคุณธรรมที่เน้นความซื่อตรงต่อตนเอง หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญาแบบแผนกฎหมายและความถูกต้องอันดีงาม ลักษณะพฤติกรรมได้แก่

- ๑ . ซื่อตรงต่อเวลา
- ๒ . ซื่อตรงต่องานของตนเองที่กำหนดไว้
- ๓ . ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตน
- ๔ . ซื่อตรงต่อคุณธรรมที่ยึดถือปฏิบัติ
- ๕ . ซื่อตรงต่อการนัดหมาย
- ๖ . ซื่อตรงต่อการให้สัญญา
- ๗ . ซื่อตรงต่อทรัพย์สินของผู้อื่น
- ๘ . ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานผู้อื่น
- ๙ . ซื่อตรงต่อระเบียบแบบแผนประเพณี
- ๑๐ . ซื่อตรงต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสังคม
- ๑๑ . ซื่อตรงต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- ๑๒ . ซื่อตรงต่อข้อมูลปัจจุบัน โดยรู้จักจำแนกแหว่งข้อมูลและค่าประเมินของผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

^{๐๖} ถาวร รอดเทศ, จริยธรรมเบื้องต้น. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๖๐

^{๐๗} กระทรวงศึกษาธิการ, คุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น , หน้า ๖๐.

กนก จันทร์ขจร ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ตรงและจริงใจตรง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมประพฤติกปฏิบัติซื่อตรงทั้งกายวาจาใจ และยังกล่าวถึงความซื่อสัตย์ว่าเป็นคุณธรรมประจำมนุษย์ คนเราจะได้อะไรที่มีความซื่อสัตย์ ต้องมีความจริง ๕ ประการ ดังนี้^{๐๐}

๑ . จริงต่อการทำงาน หมายถึง ทำอะไรทำจริง มุ่งให้งานสำเร็จเกิดประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนรวมได้จริงๆ

๒ . จริงต่อหน้าที่ หมายถึง ทำจริงในงานที่ได้รับมอบหมายซึ่งเรียกว่าหน้าที่ ทำงานเพื่องานทำงานให้ดีที่สุด ไม่เลินเล่อไม่หะหลวมไม่หลีกเลียงบิดพลิ้ว เอาใจใส่หน้าที่ให้ งานสำเร็จเกิดผลดี

๓ . จริงต่อวาจา หมายถึง การพูดความจริงไม่กลับกลอก หรือตลบตะแลงรักษา วาจาสัตย์อย่างเคร่งครัดพูดจริงทำจริงตามที่พูด

๔ . จริงต่อบุคคล หมายถึง มีความจริงใจต่อคนที่เกี่ยวข้อง จริงใจต่อมิตรและร่วมงานจริงใจต่อเจ้านายของตน เรียกว่ามีความจงรักภักดีหรือสวามิภักดิ์ จริงใจต่อผู้มีพระคุณ เรียกว่ามีความกตัญญูกตเวที

๕ . จริงต่อความดี หมายถึง มุ่งประพฤติปฏิบัติต่อความดีจนติดเป็นนิสัยเป็นบุคคลที่ประกอบด้วยคุณธรรม คือ หิริ ความละอายแก่ใจที่จะประพฤติชั่ว และโอตปปะ คือความเกรงกลัวต่อความผิดที่ตนจะได้รับทั้งในที่ลับและที่แจ้ง

กล่าวสรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การกระทำที่ซื่อตรงและจริงใจ ทั้งกาย วาจา และใจ ทั้งต่อตนเอง สังคม และหน้าที่การงานโดยยึดหลักแห่งความยุติธรรม และมีแบบแผน ที่ถูกต้องดีงาม

ม. ความมีวินัย

วินัยเป็นข้อปฏิบัติที่ใช้ควบคุมความประพฤติของคนทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อให้ เกิดความเป็นระเบียบในสังคม เป็นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสังคมให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะ “สังคมใหญ่เมื่อมีสมาชิกจำนวนมากอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ อยู่เป็นกลุ่มเป็นพวก สมาชิกย่อมมาจากชาติตระกูลต่างกัน มีนิสัยใจคอแตกต่างกัน ถ้าขาดระเบียบวินัยต่างคนต่างกระทำตามที่ตนพอใจที่ตนต้องการความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้น ในที่สุดความโกลาหล วุ่นวาย ย่อมตามมา สังคมย่อมมีการทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นปกติ ความสงบสุขจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ดังนั้นจึงต้องอาศัยวินัย

^{๐๐}กระทรวงศึกษาธิการ, คุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น

เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติร่วมกัน นอกจากจะเป็นการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมแล้ว วินัยยังทำให้เป็นสมาชิกงานดี วิเศษ ไปจากสังคมที่ไม่มีวินัยอีกด้วย”^{๐๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความมีวินัย ไว้ว่า วินัย หมายถึง ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตที่งดงามเจริญก้าวหน้าและควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม^{๐๐}

ศาสตราจารย์ บัณฑิต ได้กล่าวถึงความมีวินัย ไว้ว่า วินัย หมายถึง การมีความเคารพซึ่งกันและกัน โดยทุกคนจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งกาย วาจา และความคิด^{๐๐}

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงความมีระเบียบวินัย ไว้ว่า หมายถึง ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การใช้ชีวิตอย่างสงบสุข เคารพกฎหมายและข้อกำหนดของสังคมมีเหตุผล ปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน^{๐๐}

วินัย พัฒนรัฐ ได้กล่าวถึงความมีระเบียบวินัย ไว้ว่า วินัย หมายถึง ความมีระเบียบวินัย การประพฤติปฏิบัติตามกฎ ข้อบังคับ และกติกาต่างๆ ที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติและใช้ควบคุมความประพฤติของคนในสังคม เช่น กฎหมาย คำสั่ง คำประกาศ ระเบียบของโรงเรียน และกล่าวถึงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีระเบียบวินัยไว้ ดังนี้^{๐๙}

- ๑ . รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น
- ๒ . เคารพครัดในระเบียบวินัยอยู่เสมอ
- ๓ . ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของสังคม

สรุปได้ว่า วินัย คือ การศึกษาความหมายและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความมีระเบียบวินัย สรุปได้ว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตาม กฎ ข้อบังคับ และกติกาของสังคม โดยมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีระเบียบวินัย ได้แก่ รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เคารพครัดในระเบียบวินัยอยู่เสมอ และปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมกำหนด ซึ่งตรงกับตัวบ่งชี้ที่ ๔ คือ การปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความมุ่งมั่น รอบคอบและถูกต้อง

^{๐๐}บุญมี แท่นแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๖๒.

^{๐๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๗๑.

^{๐๐}ศาสตราจารย์ บัณฑิต, ปรัชญาการศึกษาไทย, หน้า ๖๖.

^{๐๐}กรมวิชาการ, การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมสำหรับนักเรียน, หน้า ๕ – ๑๐.

^{๐๙}วินัย พัฒนรัฐ, การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น , (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๕.

ง. ความสะอาด

กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความหมายของความสะอาดว่า ไว้ว่า หมายถึง ไม่สกปรก ไม่มีตำหนิหมดจด ผ่องใสบริสุทธิ์ ไม่ทุจริต เราสามารถจำแนกความสะอาดได้ ดังนี้^{๐๐}

๑. ความสะอาดทางด้านร่างกาย คือ ร่างกายไม่สกปรก เสื้อผ้าสะอาด และรับประทานอาหารที่สะอาด มีสุขนิสัยส่วนบุคคลที่ดี

๒. ความสะอาดทางสิ่งแวดล้อม คือ บ้านเรือนสะอาด ห้องเรียนสะอาดสิ่งของเครื่องใช้สะอาด และโรงเรียนสะอาด

๓. จิตใจสะอาด คือ คิดดี ทำดี พูดดี ยึดหลักศีล ๕ ของพระพุทธศาสนา เป็นหลักปฏิบัติอันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

ราชบัณฑิตยสถาน^{๐๑} ให้ความหมายของคำว่า ความสะอาด หมายถึง ไม่สกปรกเช่น เสื้อผ้าสะอาด บ้านเรือนสะอาด น้ำสะอาด, หมดจด, ผ่องใส, เช่น จิตใจสะอาด, ไม่มีตำหนิ, บริสุทธิ์, ไม่ทุจริต เช่น เขาเป็นคนใจซื่อมือสะอาด

สรุปความได้ว่า ความสะอาด หมายถึง ความสะอาดทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งต้องการให้คุณธรรมด้านความสะอาดนั้นเกิดขึ้นในตัวนักเรียนทุกคน

จ. ความสุภาพ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๐๒} ให้ความหมายคำว่า ความสุภาพ ไว้ว่า ความสุภาพ หมายถึง ความเรียบร้อย ความอ่อนโยนหรือความละมุนละม่อม

ราชบัณฑิตยสถาน^{๐๓} ให้ความหมายคำว่า ความสุภาพ ไว้ว่า ความสุภาพ หมายถึง เรียบร้อย เช่น เขาแต่งกายสุภาพตามกาลเทศะ และตามนิยม อ่อนโยน ละมุนละม่อม เช่น เขาพูดด้วยน้ำเสียงสุภาพ ไม่กระโชกโฮกฮาก สุภาพชน ผู้ที่แต่งกายเรียบร้อย ผู้ที่มีกิริยามารยาทอ่อนโยน พุดจาเรียบร้อยรู้กาลเทศะ เช่น สุภาพชนยอมไม่ส่งเสียงดังในห้องสมุด สุภาพบุรุษ นักเรียนชายที่มีกิริยาวาจาเรียบร้อย รู้กาลเทศะ และมีคุณธรรม เช่น เขาช่วยเหลือเธอตามหน้าที่สุภาพบุรุษ สุภาพสตรีนักเรียนหญิงที่มีกิริยาวาจาเรียบร้อย รู้กาลเทศะ และมีคุณธรรม เช่น ท่าทางเธอเรียบร้อยสมเป็นสุภาพสตรี

^{๐๐} กรมวิชาการ, การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมสำหรับนักเรียน, หน้า ๕.

^{๐๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับนักเรียน, หน้า ๑๑๕๕.

^{๐๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๕๕.

^{๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๐๕ – ๑๒๐๖.

พจนานุกรมฉบับมติชน ^{๐๐}ให้ความหมายคำว่า ความสุภาพ ไว้ว่า ความสุภาพ หมายถึง เรียบร้อย, อ่อนโยน, ประพฤติดี

สรุปความได้ว่า ความสุภาพ หมายถึง เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม ประพฤติดี เป็นผู้มีคุณธรรม รู้กาลเทศะ มีกิริยาจาเราะเรียบร้อย ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สังคมต้องการให้มีในตัวนักเรียน

จ. ความสามัคคี

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ให้ความหมายของความสามัคคีไว้ว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงดูจรรวมตัวเข้าด้วยกันหรือมุ่งไปด้วยกัน เมื่อบุคคลเหล่านั้น มีความชื่นชมยินดีเห็นชอบร่วมกันพอใจรวมเป็นอย่างเดียวกัน ^{๐๐}

อดุลย์ สารยะบาล ให้ความหมายของความสามัคคี ไว้ว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่มด้วยใจรัก มีการร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อสร้างสรรค์และแก้ปัญหาเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงด้วยดีและมีประสิทธิภาพ ^{๐๐}

กิตติพันธ์ รุจิรกุล ให้ความหมายของความสามัคคี ไว้ว่า ความสามัคคีหมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกระทำการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว การแสดงออกซึ่งความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่มด้วยใจรัก มีการร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงานเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จด้วยดี และมีประสิทธิภาพและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามัคคี คือ ^{๐๐}

- ๑ . ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดความคิดของตนเป็นใหญ่
- ๒ . มีความเกรงใจซึ่งกันและกันมีน้ำใจช่วยเหลือกิจกรรมในกลุ่มไม่ผลักรังเกียจให้ผู้อื่นไม่เห็นแก่ตัว
- ๓ . ปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี รับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
- ๔ . เข้ามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจการของส่วนรวม
- ๕ . ประสานความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่แบ่งแยกเป็นพวกเขาพวกเรา รักหมู่คณะ
- ๖ . ช่วยเหลือเกื้อกูลในทางไม่ผิดศีลธรรม มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ

^{๐๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับมติชน, หน้า ๘๘๐.

^{๐๐} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๔๓๕.

^{๐๐} อดุลย์ สารยะบาล, คุณธรรมสำหรับเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อแกรมมี, (๒๕๓๗),

^{๐๐} กิตติพันธ์ รุจิรกุล, การพัฒนาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐),

สรุปลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามัคคีได้แก่ ขอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเกรงใจซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือกิจกรรมในกลุ่มไม่ผลัดภาระให้ผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงงานของกลุ่ม ใช้สติปัญญาและเหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหา ร่วมกันร่วมกันทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ

ข. ความมีน้ำใจ

ราชบัณฑิตยสถาน^{๐๐} ให้ความหมาย น้ำใจ หมายถึง ใจแท้ๆ, ใจจริง, ความจริงใจ เช่น เห็นน้ำใจ นิสัยใจคอ เช่นน้ำใจพ่อ น้ำใจแม่ น้ำใจชาย น้ำใจหญิง ความเอื้อเฟื้อ เช่น เขาไม่มีน้ำใจเขา แล้งน้ำใจ

พจนานุกรมฉบับมติชน^{๐๙} ให้ความหมาย น้ำใจ หมายถึง ความรู้สึกในใจ โดยปริยาย หมายถึง การแสดงถึงความรู้สึกเอื้ออาทร

สรุปได้ว่า ความมีน้ำใจ หมายถึง มีใจแท้ๆ มีความจริงใจมีความรู้สึกในใจที่แสดงถึงความรู้สึกเอื้ออาทร ซึ่งกันและกันเช่นช่วยเหลือด้วยความจริงใจในทุกเรื่อง แสดงความรู้สึกที่เอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ต้องการให้มีในตัวนักเรียน

ข. ประโยชน์ของการมีวินัย

วินัย ย่อมเกิดมีประโยชน์ไม่เฉพาะต่อนักเรียนผู้ประพฤติปฏิบัติตามเคร่งครัดเท่านั้น ยังเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนที่สามารถบริหารกิจการของโรงเรียนได้เป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรภายในโรงเรียนทุกฝ่าย สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข และเป็นผลดีต่อประเทศชาติบ้านเมืองได้มีความสงบร่มเย็น เพราะทุกคนในชาติได้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ทั้งวินัยตนเอง และวินัยของหมู่คณะ “ความมีระเบียบวินัยมีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนี้ วินัยทำให้สามารถควบคุมตนเองได้ทั้งภายนอกและจิตใจให้ทำแต่สิ่งดีงาม สามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณค่าสูงขึ้น ทำให้สังคมมีการพัฒนาที่ดีขึ้น อยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีความสุข ผู้มีวินัยในตนเอง “ทำให้ป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นในชีวิต ได้รับการยอมรับและการไว้วางใจจาก

^{๐๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับนักเรียน, หน้า ๔๘๐.

^{๐๙}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับมติชน, หน้า ๔๖๕.

^{๐๐}นิตยา พลโชติ, “การพัฒนาวินัยนักเรียนด้านความสะอาด โรงเรียนเทศบาล หนองแขวงประชาอุปถัมภ์ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๓๑.

บุคคลอื่น ทำให้สังคมสงบสุข เพราะทุกคนปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน ทำให้บุคคลที่มีระเบียบวินัยที่ดี สามารถเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปสู่ทางที่ดีได้ง่าย”^{๐๖}

มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับประโยชน์วินัย “เด็กมีวินัยแล้วจะก่อให้เกิดผลดีแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติว่า ดังนี้^{๐๗}

- ๑ . วินัย ทำให้ผู้ที่รักษาเป็นคนดีขึ้น
- ๒ . วินัย เป็นเครื่องวัดความดีของคน
- ๓ . วินัย เป็นเครื่องแสดงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- ๔ . วินัย ทำให้ผู้ที่รักษามีความเชื่อมั่นในตนเองสูง
- ๕ . วินัย ทำให้ผู้ที่รักษาสสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดี
- ๖ . วินัย ทำให้ผู้ที่รักษาประพฤติปฏิบัติตัวเองได้ถูกต้องเหมาะสม
- ๗ . วินัย ทำให้ผู้ที่รักษาเป็นที่น่ารัก น่ายกย่อง น่านับถือ และน่าสรรเสริญมากขึ้น
- ๘ . วินัย ทำให้ผู้ที่รักษายู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข
- ๙ . วินัย ทำให้ผู้ที่รักษามีความเจริญก้าวหน้า

สรุปได้ว่า ความมีระเบียบวินัยมีประโยชน์ต่อการพัฒนาคนอย่างมาก เพราะนอกจากจะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุขแล้ว ยังเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศชาติ บ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นผลมาจากคนในชาติมีคุณภาพจากความมีระเบียบวินัย

๒.๖.๓ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากร

การมีส่วนร่วมในด้านการจัดสภาพองค์กร หมายถึง การจัดระเบียบกิจกรรมให้เป็นกลุ่มก้อนเข้ารูป และการมอบหมายงานให้คนปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งไว้ หรืออาจกล่าวได้ว่าการจัดองค์การจะเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบความรับผิดชอบต่างๆ เพื่อให้ทุกคนในองค์การทราบว่า ใครต้องทำอะไร และใครหรือกิจกรรมใดต้องสัมพันธ์กับฝ่ายอื่นๆ อย่างไรบ้าง

^{๐๖}พนัส หันนาคินทร์ และคณะสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ กรุงเทพมหานคร แม็ค, ๒๕๔๒), หน้า ๓๘.

^{๐๗}จรรยา กุลสุทธิชัย, “การดำเนินงานเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนบ้านสำโรง (ภิญโญอนุสรณ์) อำเภอกระสัง จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต , (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗),

ก. ความหมายการพัฒนาบุคลากร

ในความหมายที่กว้างที่สุดขององค์การ (organization) นั่นก็คือการที่คนมากกว่าหนึ่งคนได้มาร่วมกันทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลายกิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน วัตถุประสงค์นั้นอาจเป็นไปเพียงชั่วคราวหรือต้องใช้เวลานานอาจมีความยากง่ายหรือจริงจังแตกต่างกันไป จึงได้มีองค์การเกิดขึ้นแต่ถ้าองค์การนั้นมีการเติบโตใหญ่เริ่มมีระบบระเบียบและการยอมรับจากสังคมมากขึ้น ก็จะมีสถานะ "เป็นทางการ" (formal organization) ซึ่งจะต่างจากองค์การที่ไม่มีการระบุวัตถุประสงค์และไม่มีการระเบียบในการดำเนินการเอาไว้หรือมีการยอมรับกันแต่อย่างไม่เป็นทางการ (informal organization) ซึ่งองค์การอย่างไม่เป็นทางการเหล่านี้อาจได้แก่ กลุ่มเพื่อน วงแชร์ การนัดเล่นไพ่ หรืองานเลี้ยงฉลอง เป็นต้น ซึ่งองค์การอย่างไม่เป็นทางการเหล่านี้อาจเป็นสิ่งที่อยู่มีส่วนซ่อนอยู่ในระบบขององค์การที่เป็นทางการอยู่แล้วด้วย เช่น ภายในองค์การอย่างเป็นทางการนั้น อาจมีการเกาะกลุ่มเกิดองค์การอย่างไม่เป็นทางการขึ้นได้ เมื่อแต่ละคนได้ทำงานด้วยกัน มีการพบปะกัน และอาจมีผลประโยชน์ หรือความสนใจสอดคล้องกัน ก็คบค้าสมาคมกันไปโดยธรรมชาติ ดังนี้^{๑๙}

๑. การจัดแบ่งไปตามลักษณะพิเศษ (specialization) เช่น เมื่อองค์การมีขนาดใหญ่ขึ้น ก็มีการแบ่งออกเป็นสายงาน แต่ละส่วนงานที่ถูกจัดแบ่งงานนั้นก็จะมีคนจำนวนหนึ่ง ที่แต่ละคนต่างต้องมีการรับหน้าที่และความรับผิดชอบกันไป เช่น แม้แต่ร้านตัดเย็บเครื่องหนังเมื่อมีการขยายงานมากขึ้น ก็มีการแบ่งแยกกิจกรรมตัดหนังเป็นส่วนหนึ่ง งานเย็บหนังเป็นส่วนหนึ่งและงานตกแต่งเพื่อความสวยงามเป็นอีกส่วนหนึ่ง

๒ . การทำระบบให้เป็นมาตรฐาน (standardization) กิจกรรมใดที่มีการทำกันบ่อยๆ แต่ไม่มีการทำความเข้าใจกันเกิดเป็นความสับสน ซ้ำซ้อนยากแก่ผู้ปฏิบัติงาน ก็จะมีการหาข้อยุติ และสามารถหาออกในการปฏิบัติได้เหมือนกัน เช่นการกำหนดอัตราเงินเดือนเป็นบัญชี ใครมีวุฒิประสบการณ์ หรือความรับผิดชอบอย่างไร ก็จะมีการกำหนดเป็นอัตราเงินเดือนเอาไว้ ไม่ให้เกิดความสับสนเกิดความพึงพอใจได้สำหรับทั้งแต่ละบุคคลและทั่วทั้งองค์การ

๓ . การทำให้เป็นทางการ (Formalization) การทำให้เป็นทางการนั้น คือการทำให้ระบบการสื่อสารสั่งการนั้นมีกฎระเบียบ และคำสั่งที่ออกมานั้นมีผลบังคับใช้ดังนั้นจึงต้องมีการเขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นก็ต้องการจัดเป็นระบบเพื่อให้รับทราบกันภายในหน่วยงาน มิใช่จะตั้งหรือเรียกกันอย่างตามใจชอบ ในระบบบริหารนั้นจึงต้องมี

^{๑๙}Stephen R. Covey, 1992. pp.181-189.) [Online] Available URL ;<http://www.cybered.co.th/pracob/Ldrshp/prt009.htm>

การจัดทำตำแหน่งกันเป็นลำดับ มีความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ และตลอดจนระบบรางวัล ค่าตอบแทนและสวัสดิการกำกับไว้อย่างเป็นทางการชัดเจน

๔ . การรวมศูนย์อำนาจ (centralization) คือ การสั่งการนั้น เพื่อให้มีคนตัดสินใจได้ในท้ายที่สุด ของแต่ละส่วนงานนั้น จะรู้ว่า การตัดสินใจนั้นใครคือผู้รับผิดชอบสูงสุดในทัศนะ การตัดสินใจสั่งการนั้นหน่วยงานในลักษณะนี้จะต้องหลีกเลี่ยงความสับสนในการสั่งงานทุกคนจะรู้ว่าศูนย์กลางของงานนั้นอยู่ ณ ที่ใด และเมื่อแต่ละระดับไม่อยู่ในสถานะที่จะตัดสินใจสั่งการได้นั้น เขาควรจะต้องฟังใครในระดับต่อไป

๕ . ระบบสายงาน (configuration) หรืออาจเรียกในภาษาอังกฤษว่า the Shape of the role structure คือ เป็นโครงสร้างที่ทำให้รู้รายละเอียดของแต่ละคนว่ามีบทบาทหน้าที่ และการสังกัดส่วนงานว่าเป็นอย่างไร มีความเชื่อมโยงกับผู้บังคับบัญชา และส่วนงานต่างๆทั้งนี้ สามารถแสดงได้ด้วยแผนภูมิองค์กร และอื่นๆ เพราะเมื่อต้องมีการใช้คนนับจำนวนร้อยหรือ เป็นพันคนในการทำงานนั้น อาจเกิดความสับสนได้ จึงต้องมีการกำหนดระบบสายงาน เพื่อให้สามารถสื่อสารประสานกัน ในแวดวงทหารนั้น เขจะมีระบบสายบังคับบัญชา มีการแต่งกายกัน ตามลำดับชั้นยศ ทหารระดับยศที่ต่ำกว่าก็ต้องทำความเคารพคนในระดับที่สูงกว่า เป็นลำดับไป แต่ในการสั่งงานตามหน้าที่นั้นก็ต้องเป็นไปตามสายงานและความรับผิดชอบไม่มีการมาก้าวก่ายกัน

๖ . ความยืดหยุ่น (flexibility) เมื่อองค์กรมีขนาดใหญ่มาทุกๆกฎเกณฑ์เริ่มตายตัว มีระเบียบแบบแผนออกมามาก ท้ายสุด องค์กรก็จะขาดความคล่องตัว สูญเสียประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงาน จึงมักจะมีความยืดหยุ่นเปิดเอาไว้ ให้เป็นดุลยพินิจของผู้ปฏิบัติงานในแต่ละระดับ เพราะในท้ายที่สุดแล้วไม่มีกฎเกณฑ์ใดที่จะตายตัวและสามารถใช้ได้ในทุกสภาวะ จำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อให้สามารถทำงานที่มีความแตกต่างกันได้

กิติมา ปรีดีดิถ ได้กล่าวถึง “การพัฒนานุเคราะห์ คือ การเพิ่มพูนและปรับปรุง คุณภาพของผู้ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่เพื่อผลงานขององค์กรและตอบสนองความต้องการ ที่จะก้าวหน้าของผู้ปฏิบัติงาน จึงเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารที่จะต้องพยายามหาทางให้ ผู้ปฏิบัติงานได้เจริญก้าวหน้าเท่าที่ความสามารถจะกระทำได้โดยการจัดทำกระบวนการพัฒนาตาม ขั้นตอน ได้แก่ กำหนดขอบเขตและทิศทางของการพัฒนานุเคราะห์ การวางแผนพัฒนานุเคราะห์ตาม นโยบายขององค์กร จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานุเคราะห์ในทางปฏิบัติ ประเมินผลการพัฒนา”^{๐๐}

^{๐๐}กิติมา ปรีดีดิถ, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษร บัณฑิต, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑๘.

ข. แนวทางการพัฒนา

การจัดองค์การการศึกษาเพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จ และมีทั้งที่มีประสบปัญหา บางองค์การก็แก้ปัญหานั้นได้ แต่บางองค์การประสบปัญหา แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหานั้นๆ ได้ กลายเป็นกรณีศึกษาที่ต้องติดตามนั้น ต้องมีปัจจัยทางด้านทรัพยากรให้ครบถ้วนสิ่งที่สำคัญ คือ บุคลากร บุคคล เพราะบุคคลเป็นทรัพยากรที่ไม่การหยุดนิ่ง เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ต้องให้ความสำคัญเมื่อมีการขาดแคลนขึ้น จะต้องเลือกสรรบุคลากรที่เข้ามาทำงานให้มีความเหมาะสมกับงาน ความสำคัญของการวางแผนบุคลากรสรุปได้ ดังนี้^{๐๐}

๑ . การวางแผนบุคลากรเพื่อการใช้คนให้มีประสิทธิภาพ

๒ . การวางแผนบุคลากรให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานและพัฒนาบุคลากร

๓ . การวางแผนบุคลากรให้เกิดความเท่าเทียมกันในการจ้างงาน

๔ . ศึกษานโยบายและแผนพัฒนาองค์การ การวางแผนกำลังคนจำต้องศึกษานโยบายและแผนการจัดองค์การให้สอดคล้องกัน เนื่องจากการวางแผนกำลังคนต้องศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และโครงสร้างขององค์การ การเปลี่ยนแปลงแนวคิด นโยบายการบริหาร ตลอดจนถึงสภาวะแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจการเมือง

๕ . การวิเคราะห์กำลังคน เป็นการค้นหาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับสภาพกำลังคน ที่อยู่ในองค์การ โดยดูตำแหน่งงาน ขอบเขตการปฏิบัติงาน คุณสมบัติของพนักงานความรู้ความสามารถของบุคลากร

๖ . การพยากรณ์ความต้องการกำลังคน เป็นการมุ่งเน้นกำลังคนในอนาคต การปรับตัวขององค์การในอนาคต อันจะเกิดจากแรงผลักดันภายนอกและภายในองค์การเป็นการกำหนดความต้องการจำนวนคนงานที่คุณสมบัติตามที่ระบุไว้สำหรับระยะหนึ่งในอนาคต

ค. การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา

ในการประเมินค่าบุคลากรในปัจจุบันก่อนเพื่อเปรียบเทียบความต้องการในอนาคต ในด้านจำนวน ประเภท ความชำนาญ มีขั้นตอนหลักในการวางแผนบุคลากร ดังนี้^{๐๐}

๑. ขึ้นวางแผนดำเนินการ ได้แก่ การกำหนดจุดประสงค์ของแผนให้มีความชัดเจน นโยบายที่มีต่อผู้ปฏิบัติงาน และการจัดสรรงบประมาณ

^{๐๐}บรรยงค์ ไตจินดา, การบริหารงานบุคคล : การจัดการทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๔.

^{๐๐}บรรยงค์ ไตจินดา, การบริหารงานบุคคล: การจัดการทรัพยากรมนุษย์, หน้า ๑๔๕.

๒. ขึ้นปฏิบัติตามแผน ได้แก่ จำแนกชั้น เงินเดือน โดยการพิจารณาจากคุณภาพ และประมาณงาน หน้าที่ ความรับผิดชอบ

๓. ขึ้นทบทวนปรับปรุง ได้แก่ การจัดให้มีระบบการรายงานผลงานการ ประเมินผลงาน การนิเทศงาน

๔ . การประเมินค่ากำลังคนที่มีอยู่ในปัจจุบันว่ามีความเหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น อัตราการขาดงาน การหมุนเวียนของแรงงาน

๕ . การคาดคะเนจำนวนบุคลากรที่มีอยู่ว่าเพียงพอหรือไม่

๖ . คาดคะเนความต้องการในอนาคต

๗ . เทคนิคการใช้การพยากรณ์จำนวนบุคลากรในอนาคต

๘ . การคาดคะเนปริมาณความต้องการบุคลากร

๙ . การพิจารณาปริมาณบุคลากร

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในด้านการจัดสภาพองค์กร เป็นขั้นตอนของการบริหาร จัดการงานบุคคลโดยมุ่งให้ทำงานได้มีกำลังคนเพียงพอทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ

ฅ. การมีส่วนร่วมการพัฒนาบุคลากร

การมีส่วนร่วมการพัฒนาบุคลากร หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับชาติ มุ่งพัฒนาคนในภาพรวมเพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้ เป็นพลเมืองมีคุณภาพ มีผลิตภาพ สูงและมีความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาจึงคำนึงถึงการพัฒนาด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้าน แรงงาน และการย้ายถิ่น

การพัฒนาบุคลากรควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีรูปแบบวิธีการหลากหลายเหมาะสมกับ ลักษณะและเงื่อนไขของตนเองผู้บริหาร ครู และบุคลากร ในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอนผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนควรพัฒนาตามหลักไตรสิกขามีลักษณะ เป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธและ เป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พร้อมทั้งจะช่วยให้ผู้เรียน พัฒนาได้เป็นอย่างดีทั้งนี้ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน แนวทางการจัดพัฒนาบุคลากร^{๐๐}

๑ . วิเคราะห์สภาวะธรรมหรือภูมิธรรมธรรมวุฒิและลักษณะของบุคลากร

๒ . ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ

^{๐๐}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , กระทรวงศึกษาธิการ . แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๕๖.

๓. จัดกิจกรรมสะท้อนให้เห็นความสำเร็จทั้งกิจกรรมรูปธรรมและกิจกรรมพัฒนาจิต

๔. วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร

ง. การพัฒนาบุคลากรตามหลักไตรสิกขา

พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต)^{๐๐} ได้กล่าวถึงการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ

๑. นักเรียนของสถานศึกษาโดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุดนอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากร ของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครู และผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น แนวทางการพัฒนาบุคลากรและลักษณะบุคลากรที่เหมาะสมในโรงเรียนวิถีพุทธจะได้นำเสนอในลำดับการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขาได้ดีหากในขั้นเตรียมการขั้นดำเนินการ ได้อย่างดีเพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

๒. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตามที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากร ข้อมูลและ เครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้ อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไปหรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

๓. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อกำหนดเพื่อกำหนดพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้วงจรธรรม

^{๐๐}พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), *ปรัชญาการศึกษาไทย* (กรุงเทพมหานคร: เกสส์ไทย ๒๕๒๘), หน้า ๘๘.

ที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และ อุပ္ปัญญาตรรรม ๒ (ความไม่สั่นโดยในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น^{๐๙}

จ. กระบวนการพัฒนาบุคลากร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แบ่งการดำเนินการพัฒนาบุคลากรออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ^{๐๑}

๑. การหาความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร หรือหาปัญหาที่ต้องแก้ไขโดยวิธีการพัฒนาบุคลากร

๒. การวางแผนในการพัฒนาบุคลากร

๓. การดำเนินการพัฒนาบุคลากร

๔. การติดตามและประเมินผลการพัฒนาบุคลากร

กระบวนการในการพัฒนาบุคลากรแต่ละขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการดำเนินการที่สำคัญสอดคล้องต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์กัน โดยเริ่มจากการหาความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร การวางแผนในการพัฒนาบุคลากร และการติดตามและประเมินผลการพัฒนาบุคลากร ดังต่อไปนี้

๑. การหาความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรหรือปัญหาที่ต้องพัฒนาหมายถึง การพิจารณาว่ามีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคลากรหรือไม่ โดยศึกษาหาความจำเป็นซึ่งมีหลายวิธี

๑) ศึกษาจากผลผลิตขององค์กรในกรณีที่ผลผลิตต่ำซึ่งอาจเกิดจาก

องค์ประกอบหลายด้าน เช่น วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ หรือมีประสิทธิภาพ งบประมาณจำกัดเป็นต้นทางหนึ่งที่จะต้องพิจารณาก็คือบุคลากรด้อยความสามารถ ดังนั้น ในกรณีที่ผลผลิตต่ำที่จะต้องพิจารณาว่ามีสาเหตุมาจากความด้อยความสามารถของผู้ปฏิบัติงานหรือไม่ และหากด้อยความสามารถแล้วก็ต้องพิจารณาต่อว่าด้อยความสามารถด้วยเหตุใด เพื่อที่จะได้นำมากำหนดเป็นความต้องการในการพัฒนาบุคลากรและกำหนดวิธีการต่อไปว่าจะพัฒนาบุคลากรโดยวิธีใด

๒) ศึกษาจากผลการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานว่าสามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายหรือไม่ หากปฏิบัติงานได้ผลงานต่ำกว่าเป้าหมายก็ต้องพิจารณาว่าเพราะเหตุใดความสามารถหรือไม่ และหากด้อยความสามารถแล้วจะด้อยความสามารถด้วยเหตุใด เพื่อจะได้พิจารณาว่าสมควรพัฒนาบุคลากรหรือไม่ และโดยวิธีใด

^{๐๙} แสงจันทร์งาม, วิจัยสอนตามแนวพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร กราฟฟิคอาร์ต (๒๕๒๖) หน้า ๔๓.

^{๐๑} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาศึกษาแห่งชาติ, คู่มือจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕-๒๘.

๓) ศึกษาจากนโยบาย วิธีการปฏิบัติงาน แผนงาน และเป้าหมายของงาน ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมว่าสมควรจะต้องพัฒนาบุคลากรโดยวิธีใด จึงจะให้บุคลากรสามารถ ปฏิบัติงานได้ผลตามเป้าหมายที่ต้องการ

๒. การวางแผนในการพัฒนาบุคลากรหมายถึง การกำหนดความจำเป็นหรือปัญหา ที่จะต้องพัฒนาบุคลากรที่พบนั้นจะพัฒนาบุคลากรโดยวิธีใด อย่างไร เมื่อไร และจะให้ผู้ใด รับผิดชอบการวางแผนในการพัฒนาบุคลากรนั้น โดยทั่วไปจะดำเนินการ ดังนี้

๑) การกำหนดขอบข่ายของการพัฒนากำลังคน โดยกำหนดว่าจะพัฒนา กำลังคนโดยวิธีใดบ้าง เพื่อที่จะแก้ปัญหาของหน่วยงานโดยกำหนดเป็นงานหรือโครงการ เช่น การฝึกอบรม การส่งบุคลากรไปศึกษา ฝึกอบรมและดูงาน การพัฒนาโดยกระบวนการปฏิบัติงาน การพัฒนาด้วยตนเอง การพัฒนาโดยกระบวนการบริหาร

๒) การวางแผนดำเนินการพัฒนาบุคลากรในแต่ละวิธีหรือในแต่ละเรื่อง โดย กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการ และแผนการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนว่าจะดำเนินการเมื่อไร

๓) กำหนดผู้รับผิดชอบว่าผู้ใดจะรับผิดชอบงานใด อย่างไร

๔) กำหนดงบประมาณค่าใช้จ่ายว่าในการพัฒนาบุคลากรในแต่ละเรื่อง หรือ แต่ละโครงการจะต้องใช้งบประมาณจากหมวดไหน จำนวนเท่าไร

๕) กำหนดระบบวิธีการติดตามและประเมินผลในการพัฒนาบุคลากรว่า ในการพัฒนาบุคลากรในแต่ละวิธีนั้นจะติดตามผลและประเมินอย่างไร

๖) จัดทำโครงการและเสนอผู้มีอำนาจเพื่อพิจารณาอนุมัติ โครงการ ได้แก่การ จัดทำ โครงการตามแบบที่กำหนดเพื่อนำเสนอผู้มีอำนาจให้อนุมัติโครงการต่อไป

๓. การดำเนินการพัฒนาบุคลากร หมายถึง การดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามที่ได้วางแผนไว้ตามระยะเวลาหรือปฏิทินการปฏิบัติงานที่กำหนด

๔. การติดตามและประเมินผล หมายถึง การติดตามและประเมินผลการพัฒนา บุคลากรวิธีต่างๆ ตามแผนที่กำหนดไว้ว่าได้ดำเนินการไปตามแผนงาน วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ที่กำหนดไว้แล้วไหนอาจดำเนินการได้เป็น ๓ ระยะ คือ

๑) การติดตามและประเมินผลในระหว่างการดำเนินการพัฒนาบุคลากร เช่น ระหว่างการฝึกอบรม เป็นต้น

๒) ประเมินผลหลังจากการเสร็จสิ้นการพัฒนาบุคลากร หรือหลังจากสิ้นสุด โครงการ

๓) ประเมินผลภายหลังการพัฒนา เมื่อบุคลากรนั้นได้กลับไปปฏิบัติงานในระยะหนึ่งแล้ว เพื่อจะได้ทราบว่าผลของการพัฒนาบุคลากรจะเป็นประโยชน์แก่บุคลากรนั้นอย่างไรนอกจากหลักการพัฒนาบุคลากรดังกล่าวข้างต้น

อนุกุล เยี่ยงพฤชาวัลย์ ได้เสนอกระบวนการพัฒนาบุคลากรไว้ ๖ ขั้นตอนด้วยกันพอสรุปได้ ดังนี้^{๑๖}

๑. ผู้บริหารต้องตระหนักและรับรู้ปัญหาของหน่วยงาน และบุคลากรของตนว่ามีปัญหาด้านใด ต้องการพัฒนาบุคลากรด้านใดมากที่สุด

๒. ผู้บริหารต้องรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาพัฒนาบุคลากร

๓. การตรวจวินิจฉัย เป็นการวินิจฉัยปัญหาข้อมูลและนำมาแก้ไข

๔. การวางแผน เป็นการกำหนดโครงการเพื่อดำเนินการ

๕. การดำเนินการวางแผน เป็นการกระทำ ตามแผนที่วางไว้ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์

๖. การติดตามและการประเมินผล เป็นการกระทำ เพื่อให้ทราบถึงผลของการพัฒนาบุคลากร

กล่าวโดยสรุปกระบวนการพัฒนาบุคลากรส่วนใหญ่จะมีแนวคิดที่คล้ายกัน อาจสรุปเป็นขั้นตอนที่สำคัญ คือ ขั้นตอนการเป็นการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อวางแผนในการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ คือ ดำเนินการพัฒนาบุคลากรโดยใช้วิธีต่างๆ และขั้นประเมินผล หมายถึง การติดตามและประเมินความสำเร็จของการดำเนินงานว่าอยู่ในระดับที่น่าพอใจหรือไม่อย่างไร โรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันเกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน โรงเรียนวิถีพุทธบริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมสัมมาอาชีวะต่างๆ แก่ชุมชนด้วยความเมตตาธรรมและความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อความองอาจและสันติสุข

๒.๖.๔ การมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียน

การจัดกิจกรรม หมายถึง การนำเสนอข้อมูลด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น การวาดภาพการสวดมนต์ การตอบปัญหา การจัดป้ายนิเทศ การทำสมุดภาพและการจัดโครงการส่งเสริมวินัยและประชาธิปไตยตลอดถึงการศึกษานอกสถานที่ กิจกรรมใดๆ ที่ จัดขึ้นเพื่อให้นักศึกษาได้เข้าไปมี

^{๑๖} อนุกุล เยี่ยงพฤชาวัลย์, การพัฒนาบุคคลเพื่อประสิทธิผลของงาน , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕.

ส่วนร่วมซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง โดยไม่มีหน่วยกิตและมีจุดมุ่งหมาย เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ ทักษะคิของนักเรียนและนักศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้^{๐๖}

ก. กิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่นักศึกษาหรืออาจารย์ประจำ วิชาร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อตอบสนอง เสริมการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ

ข. กิจกรรมนอกหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่คณะวิชา / ศูนย์การศึกษา กอง พัฒนาศึกษา องค์การบริหารนักศึกษา สถานศึกษา คณะวิชา / ศูนย์การศึกษาหรือชมรมต่างๆ ร่วมกันจัดขึ้นโดยเป็นกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนหรือหลักสูตร โดยตรง เป็นกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมจะมีโอกาสได้รับการพัฒนาสติปัญญาสังคม อารมณ์ร่างกายและ คุณธรรมจริยธรรมสอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๕ ประการได้แก่

๑. ความรู้ ได้แก่ ความสามารถในการสาขาวิชาชีพอย่างดี สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในสังคมได้ มีทักษะการใช้ IT ในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และมีความสามารถในการแสวงหา ความรู้ด้วยตนเองได้ และมีความใฝ่รู้อยู่เสมอ

๒. ทักษะการคิด

๑) มีวินัยในตนเองและเคารพกฎระเบียบ ข้อบังคับของมหาวิทยาลัยและ สังคม

๒) รู้ความหมาย คุณค่า มีความภาคภูมิใจและตระหนักถึงบทบาทของตนเอง ในการอนุรักษ์ และถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น

๓. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

๑) มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม มีความซื่อสัตย์สุจริตลด ความเห็นแก่ตัว หลีกเลี่ยงความชั่วและมีความละเอียดต่อการกระทำผิด สามารถครองตนอยู่ในสังคม ได้อย่างเต็มภาคภูมิ

๒) เข้าใจ และรับผิดชอบต่อปัญหาสังคม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมเป็น หลัก เพื่อให้สังคมและตนเองได้รับประโยชน์ร่วมกัน

๔. ทักษะการวิเคราะห์และการสื่อสาร คือ มีการคิดเชิงวิเคราะห์ มีวิจารณญาณ ในการคิดแก้ปัญหาว่าสิ่งใดสมควรทำ สิ่งใดไม่สมควรทำ รู้จักฟัง รู้จักพูด รู้จักกล้าที่จะแสดง ความ คิดเห็นของตนเอง รู้จักกาลเทศะ

^{๐๖}[http://manage.dusit.ac.th/docfile/ studentactivityhandbook.doc](http://manage.dusit.ac.th/docfile/studentactivityhandbook.doc) (กองพัฒนานักศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๕), หน้า ๔.

๕. การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมและแสดงความเคารพในจรรยาบรรณวิชาชีพ
 ดังนั้นในการจัดกิจกรรมของคณะวิชา ศูนย์การศึกษา กองพัฒนานักศึกษา องค์กร
 บริหาร นักศึกษา และสถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมนักศึกษาให้ครบอย่างน้อย ๖ ประเภท
 ดังต่อไปนี้

๑. กิจกรรมวิชาการ
๒. กิจกรรมกีฬาและการส่งเสริมสุขภาพ
๓. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และรักษาสีงแวดล้อม
๔. กิจกรรมนันทนาการ
๕. กิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
๖. กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย

การพัฒนาคณาหรือทรัพยากรมนุษย์ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาที่ยั่งยืน
 สิ่งสำคัญในการพัฒนาคณา ก็คือ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยจัดให้มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
 เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของเด็ก เป็นการเรียนรู้หลายๆ รูปแบบ โรงเรียนมีหน้าที่โดยตรง
 ในการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีงาม ให้นักเรียนเป็นคนดีมีคุณภาพ และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
 ตระหนักในความสำคัญส่วนนี้ จึงมุ่งมั่นที่จะพัฒนาเด็กให้เป็นคนดี เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ เสียสละ
 ขยัน ประหยัดอดทน และมีสัมมาคารวะ ให้นักเรียนได้สัมผัสความคิดที่เป็นรูปธรรม จึงได้จัด
 กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ในรูปแบบของวิถีชีวิตไทย การออมทรัพย์วันละบาท
 และธนาคารแห่งคุณธรรม^๙

การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ปรับปรุงระเบียบการลงโทษนักเรียน
 มาเป็นระเบียบการส่งเสริมความประพฤตินักเรียน งดการลงโทษทุกวิธี แต่เปลี่ยนเป็นการส่งเสริม
 ให้นักเรียน ทำความดีทดแทนความผิด ซึ่งกำหนดขั้นตอนไว้ ๕ ขั้นตอนคือ^{๑๐}

๑. ให้นักเรียนวิเคราะห์ความผิดของตนเอง
๒. ครูอาจารย์ ชมนักเรียนเป็นคนซื่อสัตย์ ทำผิดแล้วยอมรับผิด
๓. ให้นักเรียนเสนอวิธีทำความดีทดแทน
๔. นักเรียนปฏิบัติตามวิธีที่เสนอและครูอาจารย์ติดตามผล

^๙ดวงทิพย์ ดันตศรี, “การจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียน
 สังกัดเทศบาลนครบุรีรัมย์”, *พุทธศาสนดรรชนี* (บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๕๒),

^{๑๐}กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโรงเรียนราชวินิต เขตดุสิต (กรุงเทพมหานคร๒๕๓๗), หน้า ๑.

๕. ประกาศความดีให้ทุกคนประจักษ์ และได้ดำเนินการต่อมาจนกระทั่งเห็นเด่นชัดจากหลักการของโรงเรียนที่ว่านักเรียนทุกคนมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า มีความแตกต่างทำให้เกิดความมุ่งมั่นว่า เด็กทุกคนสามารถพัฒนาให้เป็นคนดีได้ ซึ่งต้องใช้ทฤษฎีเสริมแรงเข้าช่วย โดยให้ความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร ความเป็นกัลยาณมิตร การยอมรับซึ่งกันและกัน การให้รางวัลแทนการลงโทษ ให้โอกาส และสร้างโอกาสให้นักเรียนประพฤติตนเป็นคนดี

โรงเรียนได้จัดทำโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โดยใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการเพื่อนรักเพื่อน ” มุ่งเน้นให้นักเรียนกระทำตนเป็นคนดีมีความซื่อสัตย์ เสียสละ ขยัน ประหยัด อดทน และมีสัมมาคารวะ จึงเป็นเพื่อนที่รักของนักเรียนคนอื่นๆ ขณะเดียวกันก็จะเลือกคบเพื่อนรักที่เป็นคนดีและสามารถพัฒนาตนเองจนเป็นที่รักของทุกคน ในโครงการดังกล่าวนี้จะประกอบด้วยกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญของโครงการ ได้แก่ กิจกรรมวิถีชีวิตในโรงเรียน กิจกรรมออมทรัพย์วันละบาทและกิจกรรมธนาคารแห่งคุณธรรม

ก. กิจกรรมวิถีชีวิตในโรงเรียน

เป็นการปฏิบัติตนของนักเรียน เริ่มตั้งแต่นักเรียนมาถึงโรงเรียนในตอนเช้า บริเวณประตูโรงเรียน บริเวณโรงอาหาร ในห้องเรียน ก่อนเข้าแถว การเล่นนอกห้องเรียน การเข้าแถวเคารพธงชาติ และเข้าแถวไปเรียนวิชาพิเศษ โสมรุม มารยาทในห้องเรียน การใช้ห้องน้ำ ห้องส้วม การรับประทานอาหารกลางวัน การทิ้งขยะ การรอผู้ปกครอง การกลับรถรับ – ส่ง

ข. กิจกรรมออมทรัพย์วันละบาท

นักเรียนในแต่ละห้องฝากเงินออมทรัพย์ประจำวันกับเจ้าหน้าที่การเงินของห้อง และเมื่อสิ้นปีการศึกษา ประมาณต้นเดือนมีนาคมอาจารย์ที่ปรึกษา เบิกเงินจากธนาคารจ่ายคืนให้ คณะกรรมการนักเรียนทำหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ของกิจกรรมออมทรัพย์ เพื่อจ่ายคืนแก่ผู้ฝากแต่ละห้องตามจำนวนเงินในหลักฐานสมุดบัญชีของห้อง^{๕๐}

ค. กิจกรรมธนาคารแห่งคุณธรรม

กำหนดคุณธรรมที่ประสงค์จะเกิดขึ้นในตัวเด็กโดยยึดคุณธรรมในวิสัยทัศน์ของโรงเรียนทั้ง ๖ คุณธรรม คือ ซื่อสัตย์ เสียสละ ขยัน ประหยัด อดทน มีสัมมาคารวะ และเปลี่ยนความดีซึ่งเป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้ ให้เป็นรูปธรรมในรูปแบบของบัตรความดีเพื่อให้นักเรียนทุกคนเห็นว่า ความดีสามารถจับต้องได้ และสัมผัสได้

^{๕๐} ดวงทิพย์ ดันตศิริ, “การจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครบุรีรัมย์”, หน้า ๕๕ – ๖๐.

๑. ขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม

- ๑) คณะครู อาจารย์ นักเรียนโรงเรียนถวายสัตยาบันต่อพระบรมสาทิสลักษณ์ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯว่าจะประพฤติตนเป็นคนดีมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์เสียสละ ขยัน ประหยัด อุตุน และมีสัมมาคารวะ
 - ๒) ครู อาจารย์และนักเรียนลงชื่อเข้าร่วมโครงการ ในสมุดลงสัตยาบัน
 - ๓) นักเรียนผู้แทนห้องเรียน รับสัญลักษณ์ของโครงการหน้าพระบรมสาทิสลักษณ์นำไปติดไว้ที่ป้ายนิเทศหน้าห้องเรียน ซึ่งจัดเป็นธนาคารแห่งคุณธรรม
 - ๔) ครู อาจารย์ เบิกบัตรความดี เกณฑ์การได้รับบัตรความดี เกณฑ์การหักบัตรความดี เอกสารประกอบการจัดกิจกรรมธนาคารแห่งคุณธรรม และกิจกรรมออมทรัพย์วันละบาทจากผู้ช่วยฝ่ายปกครอง
 - ๕) นักเรียนทำความดี รับบัตรความดีตามเกณฑ์ของธนาคารแห่งคุณธรรมจากครู อาจารย์ที่พบเห็นนักเรียนทำความดี
 - ๖) นักเรียนนำบัตรความดีที่ได้รับไปฝากกับเจ้าหน้าที่ ธนาคารแห่งคุณธรรม โดยจะได้รับสมุดคู่ฝากเมื่อฝากครั้งแรก
 - ๗) อาจารย์ประจำชั้นบันทึกพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ของนักเรียนตามแบบที่กำหนดเพื่อประกอบการพิจารณาให้บัตรความดีนักเรียน
 - ๘) ครู อาจารย์และนักเรียนทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ธนาคาร ปฏิบัติหน้าที่ตามวิธีปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดไว้ในผังระบบกิจกรรมธนาคารแห่งคุณธรรม
 - ๙) เจ้าหน้าที่ธนาคารแห่งคุณธรรม บันทึกยอดการฝากความดีในสมุดธนาคาร และทะเบียนคู่ฝาก
 - ๑๐) สรุปผลการฝากบัตรความดีภาคเรียนละ ๑ ครั้ง และนำคะแนนฝากความดีจากธนาคารแห่งคุณธรรมมาเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อคิดเป็นคะแนนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
๒. การจัดบรรยากาศการจัดกระบวนการเรียนรู้
 - ๑) จัดสภาพแวดล้อมให้สะอาด สงบ ปลอดภัยโปร่งใสดีจัดธรรมชาติมากที่สุด
 - ๒) ปรับเปลี่ยนสภาพของชั้นเรียนให้มีความหลากหลาย ไม่จำเจ เพื่อส่งเสริมบรรยากาศเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น
 - ๓) มีความเมตตากรุณา และมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน
 - ๔) นักเรียนได้เห็นและยอมรับรู้ความจริงใจหลักจริยศึกษา และหลักศาสนา ด้วยการเห็นตัวอย่าง การฝึกคิดพิจารณา การฝึกปฏิบัติและเห็นผลของการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

๕) มีห้องจริยะประจำโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนเข้าฝึกสมาธิ และกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ฃ. แนวทางการดำเนินงานจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ

ภาพอรรถางคางของโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุข และได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดีงามควบคู่กันไป เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนจะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดขึ้นตามมา ที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า ดังนี้^{๕๐}

๑ . นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆอย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่นๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อมๆ กันที่คิดว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

๒ . การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครองครูอาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ การยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

๓ . สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้น และเกื้อกูลการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

๔ . บุคลากรในโรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิตทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่มขึ้น ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจน เพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกลา

๕ . โรงเรียนโดย ผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างแก่สังคมอีกเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

การพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกัน ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษาอย่างไรก็ตามก้าว่างที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการ

^{๕๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถีพุทธ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๕-๘๗.

พัฒนา การกินอยู่ ดู ฟัง ให้เป็น คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่ารู้ทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเองต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

ง. การจัดกิจกรรมสู่วิถีการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน ดังนี้^{๓๐}

๑. หลักสูตรสถานศึกษา

- ๑) สอดแทรก พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
- ๒) เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
- ๓) ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ
- ๔) สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการ ในชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาในชีวิตประจำวัน ศึกษาเพิ่มเติมได้จากเอกสารการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา

๒. ผู้สอน

- ๑) เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ
- ๒) เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทนอดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

๓. กระบวนการเรียนรู้

- ๑) พัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา)
 - ๒) จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)
 - ๓) สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา
 - ๔) เน้นให้เกิดการเรียนรู้ แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้
- สรุปการจัดกิจกรรมสู่วิถีการเรียนรู้ให้แก่เด็กนักเรียนตามแนววิถีพุทธ คือ ต้องบูรณาการพุทธธรรมเข้าสู่การเรียนรู้และการปฏิบัติจริงในทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยครูผู้สอนควรเป็นตัวอย่างที่ดีและควรใช้หลักกัลยาณมิตร

^{๓๐} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถี พุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

ต่อผู้เรียน และใช้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ควรจัดโอกาสส่งเสริมและสร้างเสริม
ปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต

๒.๖.๕ การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

การวัดผลและประเมินผลตามมาตรา ๒๖ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติระบุไว้
ว่าให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียนความประพฤติ
การสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน
ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษาโดยให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลาย
ในการจัดสรรโอกาสในการศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย
ดังนั้น การประเมินผลผู้เรียนจึงเน้นการประเมินเพื่อนำผลมาพัฒนาผู้เรียนแต่ละคน ให้บรรลุถึง
ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสาระ^๖

การประเมินผลจะต้องกระทำควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นลักษณะการประเมิน
ผู้เรียนตามสภาพจริง ซึ่งต่างจากแนวความคิดเดิมที่ประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนว่า ได้หรือตก
ผ่านหรือไม่ผ่าน หรือใช้วิธีตัดเกรดเพื่อจัดระดับผลการเรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดหยังความรู้
ความสามารถทัศนคติ ที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนแต่ละคน โดยนิยมใช้ข้อสอบชนิดเลือกตอบเป็นเครื่องมือ
วัดผลเป็นส่วนใหญ่และระบุผลการวัดออกมาเป็นคะแนน เพื่อใช้ตีความตามช่วงคะแนนที่กำหนด
เพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียน โดยวิธีเทียบเกณฑ์เป็นสำคัญด้วยเหตุนี้การออกแบบ แผนการ
เรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานผู้สอนจะต้องแจ้งให้ผู้เรียนทราบว่า ผู้สอนจะประเมินผู้เรียน
โดยสังเกตจากการแสดงออก การลงมือปฏิบัติจริง และการเกิดองค์ความรู้ สามารถนำองค์ความรู้
มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนน ด้านการพัฒนาของผู้เรียนที่เชื่อถือได้

ก. การประเมินผลการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้

เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มตาม
หลักสูตรของสถานศึกษาในแต่ละช่วงชั้น การกิจที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการมีประเมิน ดังนี้

๑ . กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายคาบ โดยวิเคราะห์จากมาตรฐาน
การเรียนรู้ช่วงชั้นของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

๒ . กำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินการผ่านผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายข้อ

๓ . กำหนดเกณฑ์การให้ระดับผลการเรียนสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค

ฝ่ายวิชาการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒, แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๕)
(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดอะบุคส์๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

^{๖๖} กรมวิชาการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, หน้า ๒๔.

๔ . หลักเกณฑ์วิธีการประเมินผลระหว่างเรียน

๕. กำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค

๖. กำหนดวิธีการประเมินตัดสินผลการเรียนสาระการเรียนรู้ผ่านช่วงชั้น

๗. แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระ

ข. การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามที่หลักสูตรสถานศึกษากำหนดภารกิจที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการ มี ดังนี้

๑ . กำหนดจุดประสงค์การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแต่ละกิจกรรม

๒ . กำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินการผ่านกิจกรรมแต่ละกิจกรรมจำแนกเป็นเกณฑ์สำหรับตัดสินการผ่านจุดประสงค์ของกิจกรรม และการตัดสินเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม

๓ . หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผู้เรียนระหว่างการร่วมกิจกรรม

๔ . วิธีประเมินผู้เรียนเมื่อสิ้นสุดกิจกรรม

๕ . วิธีการประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อตัดสินผลการผ่านกิจกรรมการเรียนรู้

๖ . แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ค. การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

เป็นการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมตามที่สถานศึกษากำหนดขึ้น เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างค่านิยมที่ดีงามให้แก่ผู้เรียนตามเป้าหมายของหลักสูตร ภารกิจที่สถานศึกษาต้องดำเนินการ มี ดังนี้ ^{๕๐}

๑ . กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของผู้เรียนไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา

๒ . กำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินการผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละข้อตามที่ระบุไว้ในแผนการจัดการศึกษา

๓ . กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาให้ชัดเจน

๔ . ดำเนินการประเมินการแสดงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวทางและวิธีการที่สถานศึกษากำหนด

^{๕๐} กรมวิชาการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, หน้า ๕

- ๕ . ประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเป็นรายปีหรือรายภาค
- ๖ . ประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผู้เรียนเพื่อตัดสินการผ่านช่วงชั้น
- ๗ . แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

ณ. เครื่องการวัดผลและการประเมินผล

เครื่องมือในการวัดผลและการประเมินผลมีหลายชนิด ดังนี้ ^{๕๖}

- ๑ . แบบตรวจสอบรายการ (Checklist). เป็นเครื่องมือที่ช่วยสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น การสังเกตผู้เรียนขณะปฏิบัติงาน
- ๒ . แบบจัดอันดับคุณภาพของงาน โดยเป็นตัวเลขที่แสดงอันดับคุณภาพของงาน
- ๓ . แบบทดสอบ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในสถานศึกษา มี ๓ ลักษณะ ดังนี้
 - ๑) ข้อสอบแบบอัตนัย เป็นแบบเรียงความที่ไม่จำกัดคำตอบของผู้ตอบ
 - ๒) ข้อสอบแบบปรนัย เป็นข้อสอบที่จำกัดคำตอบให้ผู้ตอบเลือกตอบ
 - ๓) แบบเลือกตอบเป็นข้อทดสอบที่เหมาะสมที่สุด

ง. การวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง

การวัดผลและประเมินผลเป็นส่วนสำคัญของการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นเครื่องมือการจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มุ่งให้ผู้เรียนแต่ได้พัฒนาเต็มศักยภาพ การวัดผลและประเมินผลต้องเปลี่ยนไปตาม ให้มีลักษณะเป็นการประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง เป็นการประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงของผู้เรียน มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

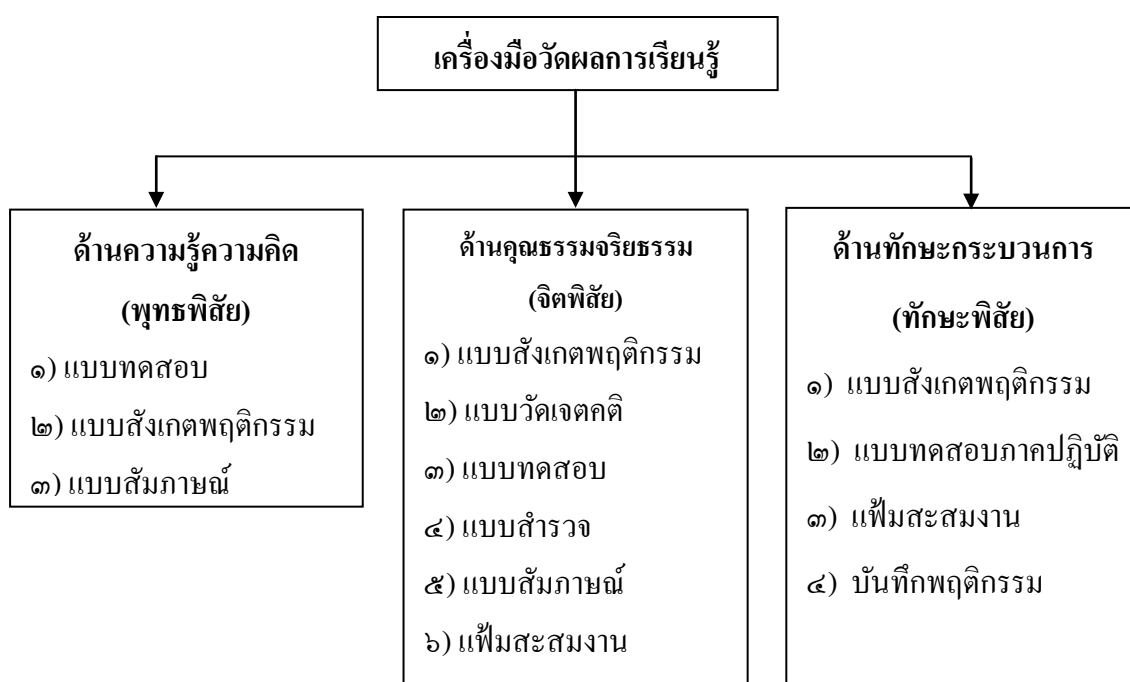
- ๑ . เน้นการประเมินที่ดำเนินการไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลา ทุกสภาพการณ์
- ๒ . เน้นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เรียนจริง
- ๓ . เน้นการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียน
- ๔ . ใช้ข้อมูลที่หลากหลาย ด้วยเครื่องมือที่หลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการประเมิน ตลอดถึงจุดประสงค์ในการประเมิน
- ๕ . เน้นคุณภาพผลงานของผู้เรียนที่เกิดจากการบูรณาการความรู้ความสามารถ
- ๖ . ประเมินด้านความคิด เชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์

^{๕๖} รุ่งชัชดา พร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๑ – ๑๐๒.

๗. เน้นให้ผู้เรียนประเมินตนเองและการมีส่วนร่วมในการประเมินของผู้เรียน ผู้ปกครอง และครู

เครื่องมือและวิธีการประเมินผลมีหลายรูปแบบ จึงควรพิจารณาเลือกนำไปใช้ให้ สอดคล้องเหมาะสมกับกระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และควรใช้ วิธีการวัดหลายๆ วิธี เพื่อให้แน่ใจว่าการประเมินผลผู้เรียนมีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้

แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้

ที่มา : รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ

: การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๑, หน้า ๑๐๑

สรุปความได้ว่า การวัดและประเมินผล เป็นกระบวนการที่ทราบว่าการจัดการเรียนการสอนนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ควรมีการปรับปรุงในเรื่องใด การวัดเป็นกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขที่ได้จากการวัด ส่วนการประเมินเป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่าในสิ่งที่วัดได้ รวมทั้งข้อมูล จากการสังเกต สัมภาษณ์ การตรวจผลงานและการทดสอบ คือ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะปฏิบัติและเจตคติ

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยในประเทศ

อนันต์ ดอนนอก ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อจะได้ทราบแนวความคิด หลักการและวิธีการสังคมสงเคราะห์ชุมชน ที่พระสงฆ์ได้ประยุกต์ใช้รวมทั้งการศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินการพัฒนาชุมชนตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อจะนำเสนอข้อมูลต่อผู้ที่สนใจและเกี่ยวข้อง ใช้เป็นข้อพิจารณาเพื่อพัฒนานโยบาย และแผนปฏิบัติงาน พระสงฆ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่อไป โดยการจัดทำแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรจำนวน ๖๔ ชุด จากหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ๘ หน่วย โดยการสัมภาษณ์ประธานหน่วยและกรรมการหน่วย จำนวน ๗ หน่วย ท่านซึ่งมีผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๔๐-๔๕ ปี สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์ทำงานพัฒนาชุมชนตั้งแต่ ๑-๒๐ ปี ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนทั้งด้านวัตถุ คือ การพัฒนาด้านสาธารณูปโภค เช่น สร้างแหล่งน้ำ สร้างถนน ศาลาพักร้อน เป็นต้น และการพัฒนาด้านจิตใจ มีการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด และเสริมสร้างความสามัคคีให้แก่ประชาชนในชุมชน พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในด้านการให้คำปรึกษา และประสานงานกับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนต่างๆ เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง พระสงฆ์มีแรงบันดาลใจ ที่เกิดจากการศึกษาหลักพุทธธรรม และพระสงฆ์มีความคุ้นเคยกับประชาชนในชุมชนมานาน ประการที่สอง คือการได้รับแรงกระตุ้น ที่เกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากภายนอก หรือได้รับผลตอบแทนทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม^{๕๖}

วิไล วิทย์ประเสริฐกุล ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร พบว่า^{๕๗}

^{๕๖}อนันต์ ดอนนอก. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชน ประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในจังหวัดนครราชสีมา” , วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔),

^{๕๗}วิไล วิทย์ประเสริฐกุล, “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต , (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕),

๑. ด้านการเตรียมการ มีการหาที่ปรึกษา การเตรียมบุคลากร และกำหนดเป้าหมาย โดยที่ มีปัญหา ดังนี้ การที่นักเรียนยังขาดความเข้าใจแนวปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ ผู้ปกครองมีการกิจ ไม่ให้ความสำคัญกับวิถีพุทธ และบุคลากรยังขาดความเข้าใจในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

๒. ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมกิจกรรมนักเรียน คือ ครูยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการ จัดการเรียนรู้แนววิถีพุทธและขาดงบประมาณ

๓. ด้านการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา มีการจัดการพัฒนาตาม ระบบไตรสิกขา ปัญหา คือ การขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

๔. ด้านการนิเทศดูแลใกล้ชิด มีลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร ยังมีปัญหา คือ ขาดการ นิเทศครูดูแลใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง

๕. ด้านการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง มีการนำข้อมูลในการบริหารด้านต่างๆ มาใช้ ในการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่องด้านการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ด้านนี้ไม่พบปัญหา

๖. ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน มีการประเมินเมื่อสิ้นสุด แผนปฏิบัติ นำการเผยแพร่หรือ รายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ โดยการจัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ด้านนี้ ไม่พบปัญหา

สิทธิชัย หิรัญดิษฐ์ ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลที่ตั้งอยู่ในเขตการศึกษา ๑ ผลการวิจัยปรากฏว่าครูโรงเรียนเทศบาล ที่ตั้งอยู่ในเขตการศึกษา ๑ เห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนได้ปฏิบัติงานในด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานธุรการและการเงินอยู่ในระดับมาก ส่วนการบริหารกิจการ นักเรียนการบริหารงานอาคารสถานที่ และการบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง สิ่งที่ครูเห็นว่าเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานในโรงเรียน คือผู้บริหารขาดคุณธรรม ในการบริหารงาน ระบบอุปถัมภ์ในการบริหารงานมากกว่าระบบคุณธรรม ใช้ระบบเผด็จการในการบริหารงาน ไม่ใช่ ระบบประชาธิปไตยในการบริหารงาน ตลอดจนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารการศึกษา ส่วนปัญหาอื่นๆ ที่มีผลต่อการดำเนินงานบริหารโรงเรียน คือ งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ บุคลากรไม่มีความสามัคคีกัน และไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน และขาดความรู้ในการปฏิบัติงาน

ปัญหาอิทธิพลของนักการเมืองท้องถิ่นที่มีต่อข้าราชการประจำ ปัญหาขาดบุคลากร และขาดห้องเรียน
๐๐

สุพล เครือมะโนรมย์ ได้ศึกษาเรื่อง การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของ
ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นของพนักงานครู
เทศบาลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรม พรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด
เทศบาลนครเชียงใหม่ นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา
และมูทิตา ไปปฏิบัติในการบริหารงานในสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่สูง ขณะที่อุเบกขานั้นถูกนำไป
ปฏิบัติในการบริหารงานในสถานศึกษาส่วนน้อย^{๐๐}

อวยชัย ศรีเกื้อกลิ่น ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน
ด้านการแต่งกายของนักเรียน พบว่า การพัฒนาความมีวินัยในการแต่งกายของนักเรียน
โรงเรียนบ้านหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา สภาพก่อนการพัฒนานักเรียนโรงเรียน
บ้านหินดาดขาดระเบียบวินัยการแต่งกายโดยมีลักษณะตัวบ่งชี้พฤติกรรมของความมีวินัยด้านการแต่ง
กาย ๓ ลักษณะ คือ แต่งกายถูกต้องตามระเบียบเครื่องแต่งกายและร่างกายสะอาด และเครื่องแต่ง
กายมีความเรียบร้อยเหมาะสมกับโอกาสและกิจกรรมผลการพัฒนาปรากฏว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่
ที่ ๑-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ของโรงเรียนบ้านหินดาดแต่งกายถูกต้องตามระเบียบและเหมาะสมกับ
โอกาสและกิจกรรม แต่ยังมีนักเรียนบางคนมีปัญหาในการแต่งกาย ซึ่งผลการพัฒนาดังกล่าว เป็นผล
มาจากผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยใช้ ๓ กิจกรรมหลัก คือ กิจกรรมเพื่อนเตือนเพื่อน
กิจกรรมที่ช่วยน้องในการแต่งกาย กิจกรรมประกวดนักเรียนตัวอย่าง นักเรียนแต่งกายได้ถูกต้อง
ตามระเบียบของโรงเรียน มีเครื่องแต่งกายครบชุด แต่งกายสะอาดมากขึ้น โดยสะท้อนให้เห็นว่า
การแก้ปัญหาความขาดวินัยของนักเรียนจะประสบผลสำเร็จ ต้องสร้างความรักความอบอุ่นใน
ครอบครัวให้สมบูรณ์มากที่สุด^{๐๐}

^{๐๐}สิทธิชัย หิรัญดิษฐ์, “ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้บริหาร โรงเรียนเทศบาล
ที่ตั้งอยู่ในเขตการศึกษา ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๕๒),

^{๐๐}สุพล เครือมะโนรมย์, “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด
เทศบาลนครเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต(สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒),

^{๐๐}อวยชัย ศรีเกื้อกลิ่น, “การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านการแต่งกายของนักเรียน
โรงเรียนบ้านหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑),

๒.๓.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

ทักเกอร์ (Tucker) ได้ศึกษาเรื่อง การทำผิดวินัยของนักเรียนโรงเรียนเบอร์มิวด้าไฮสคูลย ร่วมมือกับครู ผู้ปกครองและผู้บริหาร พบว่า ความประพฤติดีวินัยของ โรงเรียนมัธยมของ โรงเรียน Bermuda คือ การไม่เคารพครู การขาดเรียน ความหยาบคาย การดื่มเหล้าหรือยาเสพติด ความรุนแรง เป็นต้น ซึ่งนักเรียนชายจะมีมากกว่านักเรียนหญิง เป็น ๓ เท่า และความ ประพฤติ เหล่านี้ผลักดันให้โรงเรียนเป็นผู้ดูแล ฉะนั้นในการลงโทษจึงได้ถูกนำมาใช้ในทางที่ผิดบ้างถูกบ้าง ซึ่ง ผู้ปกครองบางส่วนก็จะตำหนิครูและ โรงเรียนด้านครูและผู้บริหารมักจะตำหนิสิ่งแวดล้อมทางบ้าน ดังนั้น ความประพฤติไม่ดีที่เกิดขึ้นนี้ เนื่องจากไม่ได้มีการตกลงร่วมมือกันทุกฝ่าย สิ่งสนับสนุน ที่สำคัญคือการสนทนาร่วมกันเป็นกลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมกลุ่มนอกโรงเรียน^{๐๐}

การ์เมอร์ (Garmer) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของโรงเรียนเอกชนขนาดกลางในการสร้าง ประสิทธิภาพการด้านระเบียบวินัยในเท็กซัส จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้านี้เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้เข้าใจของสมาชิกคณะทำงานที่ถูกคัดเลือกในโรงเรียนขนาดกลางในเมืองใหญ่ในรัฐเท็กซัส เพื่อกำหนดปัญหาระเบียบวินัยที่พบเห็นบ่อยมากที่สุด สาเหตุและบทบาทของสมาชิกคณะทำงาน ในการฝึกอบรมเพื่อลดและแก้ปัญหาวิธีการทางการศึกษาวิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างลูกจ้างจาก ๑๐ ตำแหน่งที่มีความแตกต่างกันในโรงเรียน และการสัมภาษณ์สมาชิกและคณะทำงานจำนวน ๑ คน จากผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ ๖ คน และการใช้เกณฑ์ทางอาชีพ ๔ ประการที่ถูกออกแบบโดยเฉพาะ เพื่อผู้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการบันทึกเทป และเนื้อหาบางส่วนถูกเก็บ รวบรวม โดยการสังเกตและการมีแสดงการแยกแยะอย่างละเอียดในปัญหาด้านระเบียบวินัยมากกว่าการ เปรียบเทียบอาชีพปัญหาด้านระเบียบวินัยที่ถูกระบุมากที่สุดโดยผู้เชี่ยวชาญ คือ การทะเลาะวิวาทไม่มี สัมมาคารวะและการ ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับประเด็นที่กล่าวถึงการเปรียบเทียบทางอาชีพ ซึ่งรวมเอาการขาดการดูแล และการร่วมมือของผู้ปกครองและการดูแลเอาใจใส่ พวกเขาก่อนข้างตำหนิไป ที่ชุมชนที่มีส่วนในการสนับสนุนในด้านยาเสพติดและการใช้ความรุนแรง สำหรับปัญหาที่ขัดขวางการใช้การ เปรียบเทียบทางอาชีพได้พูดถึงนักเรียน การให้คำแนะนำตักเตือนแก่พวกเขาเกี่ยวกับผลที่เกิดตามมา ภายหลังเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือการข่มขู่เพื่อพวกเขาไปสู่สำนักงานหรือ การพยายามช่วยเหลือที่จะค้นหาความต้องการการของนักเรียนที่เป็นผลสรุปจากความยากแค้นด้าน ทรัพยากรที่ผู้ปกครองไม่สามารถให้ได้ ได้ให้เห็นเป็นความต้องการสำหรับวิธีการที่มีผลเป็นอย่างมากใน

^{๐๐}Tucker, Gina Marie, "Bermuda High School Student, Teacher," Parent and Administrator Perceptions of the Causes of Misbehavior, Dissertation Abstracts International, 59(7) : 2290-A : January, 1999.

การจัดกาต้านระเบียบวินัยของนักเรียน โดยการช่วยเหลือผู้ปกครองให้เข้าใจความต้องการของลูก ของพวกเขา สมาชิกคนที่ทำงานควรแบ่งปันแลกเปลี่ยนกันวิธีการสำคัญทางด้านระเบียบวินัย ที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปรียบเทียบด้านอาชีพยังพยายามปกป้องปัญหา โดยการพยายาม ช่วยเหลือที่จะค้นหาความต้องการของนักเรียนที่เป็นผลสรุปจากความขาดแคลนด้านทรัพยากร ที่ผู้ปกครองไม่สามารถให้พวกเขาได้ และปรากฏให้เห็นเป็นความต้องการสำหรับวิธีการที่มีผล เป็นอย่างมากในการจัดกาต้านระเบียบวินัยของนักเรียน โดยการช่วยเหลือผู้ปกครองให้เข้าใจความ ต้องการของลูกๆ ของพวกเขา สมาชิกคนที่ทำงานควรแบ่งแลกเปลี่ยนวิธีสำคัญทางด้านระเบียบ ที่สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและการเปรียบเทียบด้านอาชีพควร สนับสนุนในการเป็นตัว ผู้ปกครองอย่างยิ่งขึ้นให้มีส่วนรวมในการจัดการศึกษาเพื่อลูกๆ ของพวกเขาเอง โรงเรียนควรมี ความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญ^{๐๐}

ดิฟอานี (Dzivhani) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของระเบียบวินัยที่มีต่อการจัดการในโรงเรียน และห้องเรียน โดยการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งที่กฎระเบียบวินัยดีมากแสดงให้เห็น จากการสอบเรียนต่อ ในระดับอุดมศึกษาได้เป็นจำนวนมาก พบว่า เกิดจากระบบการจัดการของ โรงเรียนที่ดี เช่น นโยบาย สภาพห้องเรียนบทบาทครูผู้สอนคณะกรรมการบริหารโรงเรียนตัวแทน ของนักเรียน และกฎระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวินัยที่เหมาะสมมีการอุทิศตนให้กับ การกำกับดูแลวินัย ควรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติการมีวินัยและการเป็นแบบอย่างที่ดีของคณะกรรมการ บริหารโรงเรียนส่วนเป็นองค์ประกอบต่อการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียนประการสำคัญ คือ ได้รับความร่วมมือจากนักเรียนและผู้ปกครองจึงประสบความสำเร็จได้^{๐๙}

ความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำระดับ มัธยมศึกษาที่มีต่อการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง ต้องร่วมกันวางแผน ร่วมกันที่สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และสภาพความจำเป็น และความต้องการ ของท้องถิ่น ควรให้โอกาสชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน แบ่งสรรทรัพยากร ส่วนใหญ่มีการมอบหมาย ให้บุคลากรรับผิดชอบอย่างชัดเจน และมีสิ่งอำนวยความสะดวก ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมวินัย นักเรียนอย่างพอเพียง ด้านการกระตุ้นและจูงใจ ผู้บริหาร มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมและ

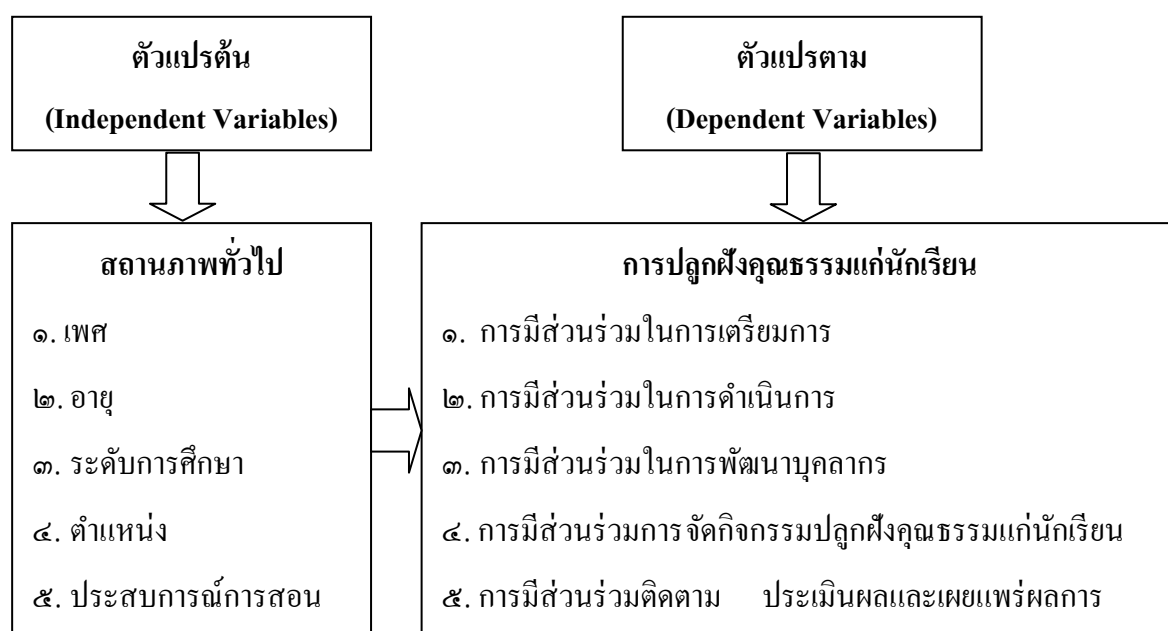
^{๐๐}Gamer, Kim Monique, “Examining the Roles of Middle School Personnel in the Construction of Effective discipline Management,” Dissertation Abstracts International, 64(12) : 4427- A ; June, 2004.

^{๐๙} Dzivhani, Makwarela David, “The Role of Discipline in School and Classroom Management : A Case Study,” Dissertation Abstracts International, 40(4) : 842-A ; August, 2002

สนับสนุนการมีวินัยนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เป็นผู้นำให้คณะครูได้ปฏิบัติ เป็นแบบอย่างที่ดีและมีการจัดกิจกรรมยกย่องชมเชยนักเรียนที่ประพฤติดีอย่างเป็นรูปธรรม ควรมีการเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ต่อสาธารณชนให้มากขึ้น ด้านประสานงานได้มีการประสานงานกับชุมชน และศาสนสถาน เว้นแต่ศูนย์พัฒนาความประพฤตินักเรียนนักศึกษาซึ่งมีน้อยมาก ผู้บริหารควรให้ความร่วมมือและประสานงานเพื่อหาแนวทางและรูปแบบที่เหมาะสมต่อการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน ด้านการประเมินผลพบว่า มีน้อยกว่าทุกด้าน ซึ่งผู้บริหารควรมีรูปแบบประเมินมาปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินงานสำหรับนักเรียน ดำเนินงานด้านส่งเสริมวินัยนักเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ระดับมัธยมศึกษาที่มีต่อการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖ (ฉะเชิงเทรา – สมุทรปราการ) ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปร ดังแสดง กรอบแนวคิดแนวคิดการวิจัย

แผนภูมิที่ ๒.๒ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย